

Utak a nyelvhasználat kutatásában

2025. április 29-30.

ABSZTRAKTFÜZET

Utak a nyelvhasználat kutatásában III.

Az ELTE BTK Alkalmazott nyelvészeti diákműhelyének
hallgatói konferenciája

Időpont: 2025. április 29–30.

Helyszín: ELTE BTK, 1088 Budapest, Múzeum krt. 4/A

PROGRAM

Április 29. (kedd)

8.00-tól	Regisztráció
8.45–9.00	Megnyitók
9.00–9.45	KAS BENCE (ELTE): Az anyanyelv mindenkié? – A nyelvfejlődési zavar formái és hatásai
9.45–10.00	<i>Kávészünet</i>
10.00–11.35	1. szekció
10.00–10.20	OSZTROLUCZKI ANETT (ELTE): Magyarországi szlovák új beszélők nyelvi ideológiai és identitása
10.20–10.40	GOSZTOM DALMA (ELTE): Nyelv és identitás kapcsolata a nyugat-magyarországi horvát nemzeti kisebbség körében
10.40–11.00	JENEI KAMILLA (ELTE): Az entextualizáció folyamata a kollaboratív írás gyakorlatában
11.00–11.20	SZAKÁL SÁRA (KRE): A dekolonizációs gondolatosság kontextualizálása egy nyelvészeti etnográfiai kutatásban
11.20–11.35	Vita
10.00–11.35	2. szekció (A/-150-es terem)
10.00–10.20	TORBÁGYI LAURA KRISZTINA (ELTE): A nyelvváltás mint diskurzuszstratégia a tanári magyarázó megnyilatkozásokban a német nyelvi órán
10.20–10.40	SEDLÁK FANNI (ME): Hasonló, mégis más. A hamis barátok kihívásai az angol–német nyelvtanulásban
10.40–11.00	BATINKOV RITA (SZTE): Magyar anyanyelvűek török nyelvtanulási nehézségei a feltételes módon belül
11.00–11.20	ERDÉLYI KIARA (ELTE): A konstrukciós nyelvtan jelentősége a magyar mint idegen nyelv oktatásában. A 'transzfer' alapjelentésű mondat szerkezeti konstrukció példája
11.20–11.35	Vita
11.35–11.50	<i>Kávészünet</i>
11.50–13.05	3. szekció
11.50–12.10	LUKÁCS KAROLINA (PTE): Nyelvjárásiasság és nyelvi standard(izmus). Szociodialektológiai vizsgálat a varsányi általános iskolások körében
12.10–12.30	DOBÓ MÓNICA (SZTE): Az implicit és explicit nyelvi attitűd vizsgálata egy szegedi testvérpár esetében
12.30–12.50	KOVÁCS PÉTER ZOLTÁN (BBTE): Többnyelvű olvasáskultúra? Hány nyelven olvasnak az erdélyi magyar középiskolások?
12.50–13.05	Vita
13.05–14.30	<i>Ebédészünet</i>
14.30–15.20	4. szekció
14.30–14.50	DERVISHAJ BARBARA (DE): A preverbalis fókusz kimerítőségének nyomában
14.50–15.10	HRASKÓ ANNA (ELTE): A szinonimian és antonimian alapuló asszociatív kapcsolatok jelentősége az N.dús, N.gazdag, N.szegény konstrukciók körében
15.10–15.20	Vita
15.20–15.30	<i>Kávészünet</i>
15.30–16.45	5. szekció
15.30–15.50	NAGY ILLÉS (ELTE): Belső többnyelvűség a kétnyelvű magyar szinkron tanulóléxikográfiában
15.50–16.10	MARONICS LILLA (ELTE): Az autisztikus sérüléstől az emberi fejlődés sajátos útjáig. Az autizmus változó nyelvi konceptualizációja az egészségügyi szakmai irányelvekben
16.10–16.25	Vita
15.30–16.45	6. szekció (A/-150-es terem)
15.30–15.50	MOCSÁRI BERNADETT (ELTE): Jelnyelvi interakciós jelenségek

15.50–16.10	KORMOS ERIK (DE): A dél-észti szlavi nyelvújítás revitalizációja
16.10–16.30	ANTONI LUCA (ELTE): A japán nonverbális kommunikációs kultúra hatása az interkulturális kapcsolatokra
16.30–16.45	Vita
17.00-tól	<i>Elvárások, előítéletek, különbségek. Kerekasztal-beszélgetés a nyelvi diszkriminációról</i> Résztevők: BORISSZA EMESE – NÉGYESI REGINA GRÉTA – VIELAND ANNA Moderátor: TÓTH VIKTÓRIA (ELTE)
19.00-tól	Kötetlen program a Könyvtár Klubban

Április 30. (szerda)

9.00-tól	Regisztráció
9.30–11.05	7. szekció
9.30–9.50	DR. KASSAI ANDREA (ME): <i>Így írtok ti...</i> – Miről árulkodik a Z generáció digilektusa?
9.50–10.10	FILYÓ FANNI (ELTE): Hogyan alakítja a modalitást az önreprezentációt? Egy francia youtuber-étos példája
10.10–10.30	HORVÁTH BALÁZS (BCE): Kinek a hibája? A 2024-es magyar politikai kríziskommunikáció agentivitásának elemzése a kormányzati felelősségvállalás szempontjából
10.30–10.50	VERES BALÁZS (ELTE): Közösségimédia-platfomok hatása az online nyelvre
10.50–11.05	Vita
9.30–11.05	8. szekció (A/-150-es terem)
9.30–9.50	MAROS ANNA – NÉGYESI REGINA GRÉTA – NÉMETH ALETTA – VARGA ANNA ENIKŐ (ELTE): A multimodális észlelés hatása az alaphékvenciára és a beszédtempóra a beszédalkalmazkodásban
9.50–10.10	UGRIN BÁLINT JÓZSEF (BME): A nyelvi képességek egyéni variabilitásának vizsgálata kísérletes módszerrel
10.10–10.30	GERÁK ZSÓFIA (ELTE): Szövegolvasási stratégiák az életkor függvényében
10.30–10.50	NÉGYESI REGINA GRÉTA (ELTE): Az idegen nyelvi szorongás és a nyelvi attitűd kapcsolata. Nyelvi önéletrajzok idegennyelv-elsajátításról és -használatról
10.50–11.05	Vita
11.05–11.15	<i>Kávészünet</i>
11.15–12.50	9. szekció
11.50–12.10	HAJDU TÍMEA (DE): Hogyan érthetjük (félre) egymást? Kommunikációs kihívások az online térben
11.50–12.10	BOGNÁR MÁRK (SZTE): A humor kognitív nyelvészeti elemzése Szvetlana Alekszjevics <i>Fiúk cinkkoporsóban</i> c. dokumentumprójájában
11.50–12.10	NAGY ROLAND (Comenius Egyetem): Az írott sajtó manipulációs kísérletei a különféle szövegszinteken
12.50–13.10	KOSZTÁNDI TÍMEA ILDIKÓ (BBTE): „Gondoltam, szagall jóllaktál.” – A humor társalgásszerkezeti beágyazottsága két közvetlen beszélgetés hangfelvétele alapján
13.10–13.25	Vita
12.50–13.00	<i>Kávészünet</i>
13.00–13.45	SCHIRM ANITA (SZTE): A diáknyelv változása a szótárak és egyéb források alapján
13.45–13.50	A konferencia lezárása

Plenáris előadások

Az anyanyelv mindenkié? A nyelvfejlődési zavar formái és hatásai

Kas Bence

Az anyanyelv elsajátítása az emberi fejlődés egyik alapvető jelensége, amely meghatározza az egyén társas kapcsolatait, iskolai előremenetelét és identitásának alakulását. Azonban nem minden gyerek számára magától értetődő ez a fejlődési út. Az előadás a nyelvfejlődés zavarainak különböző formáit mutatja be – különös tekintettel a nyelvfejlődési zavarra (*developmental language disorder*, DLD) –, valamint ezek kognitív, szociális és oktatási következményeit, okainak magyarázatait és nyelvek közti eltéréseit. Kitér a diagnosztikai kihívásokra, a zavar előfordulási gyakoriságára (prevalenciájára) és a legfrissebb kutatási eredményekre, különösen a magyar nyelvű gyerekek körében. Az előadás célja, hogy rávilágítson: az anyanyelv nem „adatik meg” mindenkinek akadálytalanul, ezért kiemelten fontos a korai felismerés, a megfelelő nyelvi támogatás és a társadalmi érzékenyítés.

A diáknyelv változása a szótárak és egyéb források alapján

Schirm Anita

Az előadás a diáknyelv változását az első, nyomtatásban megjelent diáknyelvi szótártól, Dobos Károly 1898-as művétől kezdve napjaink diáknyelvi szógyűjteményeivel bezárólag veszi sorra. Az elemzett 12 nyomtatott forráson kívül dalszövegeket, blogposztokat, a közösségi médiából (YouTube- és TikTok-videókból) származó anyagokat is felhasznál a diákszleng jellegzetességeinek feltárásához. Ezen szociolektusra a szóanyag gyors változása ellenére végig jellemző a kreativitás, a játékosság és a nyelvi humor. Az idegen (kezdetben latin és német, majd angol) szavak használata szintén minden korszakban megfigyelhető. A főbb szóalkotási módok közé a köznyelvi szavak új jelentésben való használata, a metaforikusság, a népetimologizálás és a játszi szóképzések tartoznak. A nyelvváltozaton belül pedig a köznyelvhez képest megmutatkozó divergencia mellett egyfajta konvergenciára való törekvés is tetten érhető: így a diáknyelv egyrészt elkülöníti, másrészt össze is köti a különböző generációkat. Ezen szociolektust bemutató szótárakból és egyéb, a diákszlenget felhasználó forrásokból nem csupán az egyes szavak jelentése és a nyelvváltozatot használóknak a leleményessége ismerhető meg, hanem bepillantás nyerhető a mindenkori diákéletbe is.

Hallgatói előadások

A japán nonverbális kommunikációs kultúra hatása az interkulturális kapcsolatokra

Antoni Luca

A japánok kommunikációs stílusát a magas kontextus jellemzi. „Amit nem mondtak el, az fontosabb, vagy legalább olyan fontos, mint amit elmondtak” (Hall 1989: 114). A japán kultúra meghatározó eleme a nonverbális kommunikáció. Ennek számos összetevője, például a mimika, a meghajlás, az öltözködés, mind sajátos üzenetet hordoz. Üzleti tárgyalások alkalmával egy mosollyal kísért megnyilatkozás nem feltétlenül jelent egyetértést a japán fél részéről (Hidasi szerk. 1998).

A japánok nonverbális kommunikációjával foglalkozó szakirodalom csekély, a felhozott példák csak felületesen érintik ezen kommunikációs jegyeket. Magyar, illetve angol nyelven található a témával foglalkozó blogbejegyzések, újságcikkek, ám ezek nem merítik ki mindazon nagy számú nonverbális kommunikációs jegyet, melyek meghatározzák a japán kultúrát, ezzel együtt az interkommunikációs és interperszonális találkozásokat. A japán szakirodalomban is fellelhetők kutatások a nyugati kultúra kommunikációs szokásairól. Ezek a tanulmányok elemzik és összehasonlítják a nyugati és a japán kommunikáció interkulturális különbségeit, emellett útmutatást adnak az angol nyelven tanuló japánok számára a kultúrák közötti üzleti tárgyalásokhoz. Ebből következik a kölcsönös igény a másik kultúra megértésére – ám ahhoz, hogy megérthessünk más kultúrákat, először a sajátunkat kell megismernünk (Yashiro et al. 2001).

Az interkulturális és interperszonális érintkezések száma rohamosan megnőtt az utóbbi időben, ám ez nem jelenti a kommunikációs konfliktusok csökkenését. Releváns lépés lenne olyan módszerek kidolgozása, melyekkel redukálható az ilyen nézeteltérések száma, ezzel gördülékenyebbé téve a kultúrák közötti kapcsolatok ápolását (Hidasi 2008).

A téma a social media felületén folyó diskurzusnak szintén a része. Nagyrészt japánok által készített, a nonverbális kommunikációs jegyek dekódolását segítő ismertető videók sora található az interneten, melyek eltérései is vizsgálati alapot szolgáltathatnak.

A téma további kutatásával és széles körű ismertetésével – elsősorban a nyelvet és üzleti kommunikációt tanulók számára – csökkenthetők az interkulturális és interperszonális határok. Kutatásom célja megvizsgálni a kultúraspecifikus és -független elemeket. Átfedés figyelhető meg azon jelek között, melyekre a nyugati, illetve japán felek támaszkodnak az üzleti tárgyalások során, például az úgynevezett *japán mosoly*, a kézfogás, a gesztusok, a bólogatás. A *japán mosoly* kapcsán számos félreértés kialakulása figyelhető meg. Ennek elkerülése végett japán közönséget célzó szakirodalom is taglalja azon módszereket, melyekkel ezek a konfliktusok elkerülhetők.

Kutatásomban magyar, angol és japán nyelvű útmutató leírásokat és videókat elemeztem, továbbá összehasonlítottam többek között a kiemelt nonverbális jeleket, a vélt célközönséget, a készítők interkulturális és nyelvi kompetenciáját. A japán nyelvű útmutatók leginkább azt hangsúlyozzák, hogy a konfliktus abból származhat, ha a felek túlzottan támaszkodnak a nonverbális kommunikációra, míg az angol és magyar nyelvűek célja leginkább a jelek dekódolása és segítségnyújtás a helyes elsajátításukhoz.

Irodalom

Hall, Edward T. 1989. *A kultúrán túl*. Anchor Books, New York.

Hidasi Judit szerk. 1998. *Szavak, Jelek, Szokások: A nemzetközi kommunikáció könyve*. Windsor, Budapest.

Hidasi Judit 2008. *Kommunikáció és kontextus*. Szakmai Füzetek 23: 5–9.

Yashiro Kyōko – Araki Akiko – Higuchi Yoshiko – Yamamoto Shito – Komisarof Kimi 2001.

I bunka komyunikēshon wākubukku. / 異文化コミュニケーション・ワークブック. Sanshūsha, Tokyo.

Magyar anyanyelvűek töröknyelv-tanulási nehézségei a feltételes módon belül

Batinkov Rita

Kutatásom arra irányul, hogy bemutassa azokat a problémákat, amelyekkel a magyar anyanyelvűek találkozhatnak a török nyelv tanulása során, különös hangsúlyt helyezve a török feltételes mód használatára. A kutatás célja annak feltárása, hogy a magyar és török feltételes mód közötti funkcionális, illetve morfoszintaktikai különbségek milyen formában jelennek meg, és ezek milyen nehézségeket okoznak a magyar anyanyelvűek számára. Ezenkívül ismertetem a török feltételes mód megannyi különböző funkcióját is. A fő funkciók mellett a *-sa* feltételesmód-jel megannyi sajátos funkciót is betölt, többek között ide tartoznak például a határozottságot, a fenyegetést, a szemrehányást, az összehasonlítást és eltérés kifejezését, valamint a feltétel nélküliséget és a nemtörődést kifejező funkciók (Korkmaz 2022: 603–612).

A kutatás hátterében az a szakirodalmi megfigyelés áll, hogy a török nyelv idegennyelv-oktatási szakirodalmi háttere még mindig fejletlen, és a török nyelv idegen nyelvként való tanítása módszertani szempontból viszonylag új területnek számít (Yılmaz 2016: 81). Illetve az, hogy a török nyelv tanításának egyik kulcsproblémája, hogy a jelenlegi nyelvtankönyvek nem tárgyalják átfogóan a *-sa* mód-jel funkcióit, ezáltal a tanulók nehezen értik meg annak teljes spektrumát (Akyürek 2021: 234–240). A török nyelvben a feltételes mód a legbonyolultabb és legnehezebben tanulható az igemódok közül, hiszen a *-sa* feltételesmód-jel sajátos funkciókkal rendelkezik, ebbéli gazdagsága pedig a különböző analitikus szerkezetekkel való kombinációk során mutatkozik meg. Így használata is rendkívül sokoldalú, emiatt a török feltételes mód egy viszonylag összetett szerkezet, amelynek használatát egyaránt nehéz tanítani és megtanulni (Şimşek 2015: 172).

A kutatás során egy anonim kérdőíves felmérést végeztem, amelyben egyetemi hallgatók vettek részt. A kitöltőknek török mondatokat kellett magyarra fordítaniuk, és magyar mondatok esetében kellett megfelelő török feltételes szerkezeteket alkalmazniuk. A kutatás két fő kérdése a következő volt: milyen típusú nehézségek és hibák merülnek fel a magyar anyanyelvűek számára a török feltételes mód elsajátítása és használata során, illetve az egyes funkciókat mekkora arányban ismerik fel? A kérdőíves felmérés eredményei azt mutatták, hogy a tanulók jelentős része bizonytalanságot mutat a török feltételes mód egyes funkcióinak megértésében és használatában.

Kutatásom eredményei hozzájárulhatnak a török nyelv tanításának fejlesztéséhez, különösen a funkcionális nyelvhasználat terén, segítve a tanárokat és a tankönyvfejlesztőket egy korszerűbb, átfogóbb szemlélet kialakításában. A kutatás fontos és aktuális problémát tárgyal, hiszen a török feltételes mód elsajátítása valóban gyakran problémát jelent a magyar nyelvtanulók körében. A jövőben e

kutatás bővítése érdekében a tanári szemszögből való vizsgálat is nagyon hasznos lenne, ezenkívül pedig egy szöveg szerinti elemzés szintén a funkcionális nyelvészet még átfogóbb képét segítené elő.

Irodalom

- Akyürek, M. Hazal 2021. Yabancılarla türkçe öğretiminde karşılaşılan sorunlar üzerine genel bir değerlendirme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 14/80: 232–240.
- Benzer, Ahmet 2010. -sA Ekinin İşlevleri ve Dilek-Şart Ayrımı. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 28: 131–140.
- Bulak, Şahap 2011. "-sA" ekinin işlevleri. *A.Ü.Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*46: 25–38.
- Göçen, Gökçen 2020. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde yöntem. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 18: 23–48.
- Korkmaz, Zeynep 2022. *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Lewis, Geoffrey L. 2000. *Turkish Grammar* (Second edition). Oxford University Press, New York.
- Özçelik, Öner – Kent, Kennedy Amber 2023. *Designing Effective Language Learning Materials for Less Commonly Taught Languages*. Georgetown University Press, Washington.
- Şimşek, Bülent 2015. *Türkçe ve Macarca dilbilgisi tipolojilerinin türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi temelinde karşılaştırılması*. [MA şakdolgozat.] T.C. Trakya Üniversitesi. Edirne.
- Yılmaz, Fatih 2016. Turkish Language and Teaching Turkish as a Foreign Language. *International Journal of Humanities and Social Science Invention* 5/12: 77–81.

A humor kognitív nyelvészeti elemzése Svetlana Alekszijevis *Fiúk cinkkoporsóban* c. dokumentumprózájában

Bognár Márk

A tanulmány célja, hogy adott korpuszban található vicceken keresztül vizsgálja a humorelméletek és kognitív nyelvészet közötti kapcsolódási pontokat, valamint kognitív nyelvészeti perspektívából elemezze a kontextus-specifikus humort. Korpuszként Svetlana Alekszijevis *Fiúk cinkkoporsóban* (2017) című, szóbeli történelem megőrzésére szánt munkája kerül a vizsgálat középpontjába. A könyv eredeti célja, hogy bemutassa a szovjet–afgán háborút a konfliktust túlélők szemszögéből. Az elemzésre kiválasztott megnyilvánulások a nyelv természetes használatához tartoznak, nem elemzés céljából születtek, így a korpusznyelvészet elvárásainak is megfelelnek.

A kutatás alapját a legszélesebb körben elfogadott humorelméletek (Nilsen–Nilsen 2019), valamint a kognitív nyelvészet módszerei (Bröne 2017) adják. A tanulmány azt a hiányosságot igyekszik pótolni, amely eddig nem szentelt elég figyelmet a viccek kisebb egységeinek, ezáltal felderítetlenül hagyva az ezek mögött húzódó, kognitív és kontextuális szinteken alapuló világlépet. A tanulmányban a kognitív nyelvészet mentális terekre épülő elemzése ad alapot a kategóriák, valamint a viccek alapjait képező kontextuális szintek közötti kapcsolatok rendszerezéséhez. Fontos kiemelni, hogy a kategóriák folytonosak, nem szigorúan elhatároltak, használatukban és értelmezésükben helyet kap a köztük lévő átmenet (Attardo–Raskin 2017). Az irányzat azt feltételezi, hogy a viccek részegységeinek kognitív nyelvészeti elemzésével feltérképezhetők azok a nézetek, amelyek az emberi kogníció mikro-, mezo- és makroszintjeihez köthetők (Ellis 2019). Ezt a megközelítést támogatja Chłopicki (2017) munkája is, mely szerint a nyelvi és kulturális specifikusság árnyalatainak felderítésére a kognitív kontextuális modell alkalmas. Az elemzés célja egy olyan keretrendszert felhasználása, amely révén az adott beszélő világlépe pontosabban megragadható és értelmezhető.

Összefoglalva: a tanulmány arra irányul, hogy az adott korpuszban található viccek felhasználásával lehetséges kapcsolódási pontokat állítson fel a humorelméletek és az emberi kogníció kontextuális szintjei között. A kognitív nyelvészet mentális terekre alapuló elemzése során próbálja bemutatni, hogy a viccek bizonyos részei mely kontextuális szinten megtalálható értelmezéseken nyugszanak. Ezen kisebb egységek kategorizálása során betekintést kaphatunk a humoros megjegyzésekben és viccekben leképeződő egyéni és kollektív világlépre.

Irodalom

- Alexievich, Svetlana 2017. *Boys in Zinc*. Penguin Classics, London.
- Attardo, Salvatore – Victor Raskin 2017. Linguistics and Humor Theory. In: Attardo, Salvatore (ed.) 2017. *The Routledge Handbook of Language and Humor*. Routledge, New York. 49–63.

- Brône, Geert 2017. Cognitive Linguistics and Humour Research. In: Attardo, Salvatore (ed.) 2017. *The Routledge Handbook of Language and Humour*. Routledge, New York. 250–266.
- Chłopicki, Władysław 2017. Humor and Narrative. In: Attardo, Salvatore (ed.) 2017. *The Routledge Handbook of Language and Humor*. Routledge, New York. 143–157.
- Ellis, Nick C. 2019. Essentials of a Theory of Language Cognition. *The Modern Language Journal* 103: 39–60.
- Nilsen, Allen Pace – Don L. F. Nilsen 2019. *A Universal Theory of Humor*. In: *The Language of Humor, An Introduction*. Cambridge University Press, Cambridge. 251–251.

A preverbális fókusz kimerítőségének nyomában

Dervishaj Barbara

Az utóbbi évtizedekben számos elméleti és empirikus kutatás vizsgálta a magyar preverbális fókuszkonstrukció kimerítő értelmezésének problematikáját. A nézetek megoszlanak arról, hogy a kimerítőséget egy szintaktikai–szemantikai operátor határozza meg, vagy pragmatikai tényezőknek tulajdonítható. Ha jobban fel tudjuk tártani, milyen kognitív folyamatok szabályozzák a kimerítőség értelmezését, úgy a pszicholingvisztika és a pragmatika területeihez tudunk hozzájárulni.

A pragmatikai nézetek egyik kiindulópontjául Reinhart (2006) interface fókusz-elmélete szolgálhat, miszerint preverbális fókusz esetén a lehetséges interpretációk és a tényleges értelmezés kiszámítása megnövekedett kognitív terhelést jelent. Ezen feltevést a szemmozgáskövető (Káldi–Babarczy 2016), a reakcióidőt mérő (Gerőcs–Babarczy–Surányi 2014), illetve a gyerekekkel végzett (Pintér–Surányi 2022) fókuszértelmezési kísérletekkel vizsgálhatjuk meg.

Egy általam folytatott gyereknyelvi kísérletet szeretnék bemutatni a megnövekedett kognitív terhelés hipotézisének megvizsgálására a fókusz kimerítőség tekintetében. A *csak* partikula kimerítőségét 5–6 éves óvodások is könnyűszerrel képesek értelmezni. Viszont az interface fókuszelmélet (Reinhart 2006) szerint a preverbális fókusz kimerítő értelmezése megnövekedett kognitív terhet jelenthet. Két párhuzamos rész kísérlettel összehasonlítottam a kizáró *csak* fókuszpartikula és a szerkezeti fókusz értelmezését. Egy videós ellenőrzőfeladat során a PsychoPy program semleges és fókuszmondatokat játszott le random módon, kimerítő és nem kimerítő videókkal. Tranzitív struktúrákat használtam, mint a „CSAK a kisfiú iszik vizet”, illetve a párhuzamos kísérletben „A KISFIÚ iszik vizet”. Kimerítő kontextusban egy kisfiú ivott a videón, míg nem kimerítő kontextusban egy kisfiú és egy kislány.

Az első kísérletben 10 gyerek válasza alapján a gyerekek 87%-ban adtak kongruens válaszokat *nem igaz* kontextusban. A második kísérletben 10 másik gyerek válasza alapján a preverbális fókuszmondatok visszautasítása a nem kimerítő videókat látva 65% volt. A fentiekből arra következtethetünk, hogy ha csak szerkezetileg és hangsúllyal van jelölve a fókusz, akkor extra értelmezési folyamatra vagy kognitív erőfeszítésre van szükség: emiatt a gyerekek egy része inkább az alapértelmezett jelentésre hagyatkozik.

A kísérlet egy nagyobb lélegzetű kutatómunka előkészítéséről is szolgálhatna, melyben ezt a vizsgálatot megismételném és kiterjeszteném.

Irodalom

Babarczy Anna – Balázs Andrea 2016. A kognitív kontroll és a preverbális fókusz értelmezése. *Szavadd ne feledd!*, MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest. 151–164.

- Gerőcs, Mátyás – Babarczy, Anna – Surányi, Balázs 2014. Exhaustivity in focus: Experimental evidence from Hungarian. *Language Use and Linguistic Structure*, Palacký University Press, Olomouc. 181–195.
- Káldi Tamás – Babarczy Anna 2016. A magyar fókusz és a skaláris implikaturák: egy szemmozgás-követéses kutatás eredményei. *Szavad ne feledd!*, MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest. 333–346.
- Pintér Lilla 2017. *A kimerítő értelmezés elsajátítása különböző fókusztypusok esetén*. [Doktori értekezés.] Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Nyelvtudományi Doktori Iskola, Budapest.
- Pintér, Lilla – Surányi, Balázs 2022. Preschoolers’ comprehension of exhaustive focus: The role of contextualization. *First Language* 43(1): 58–90.
- Reinhart, Tanya 2006. *Interface strategies: Optimal and costly computations*. Linguistic Inquiry Monograph 45. MA: MIT Press, Cambridge.

Az implicit és explicit nyelvi attitűd vizsgálata egy szegedi testvérpár esetében

Dobó Mónika

Előadásom egy tősgyökeres szegedi testvérpár nyelvhasználati szokásait, nyelvi hiedelmeit, illetve nyelvi vélekedéseit mutatja be, különös figyelmet fordítva az explicit és implicit attitűdjeik közötti különbségekre – és ellentmondásokra. Kutatásom során strukturált szociolingvisztikai interjúkat készítettem velük, amelyek hossza körülbelül másfél óra. Ezek célja, hogy feltárjam, hogyan viszonyulnak saját és mások nyelvhasználatához, a szegedi nyelvjáráshoz, és milyen hatások befolyásolják beszédüket. Az interjúk során arra is kíváncsi voltam, hogy a két fivér milyen mértékben alkalmazkodik más (esetleg nem a szegedi nyelvjárásban beszélő) nyelvhasználókhoz a beszélgetéseik során, és mit mondanak arról, hogy miért hatnak rájuk a különböző társadalmi helyzetű emberek.

Az előadás során röviden bemutatom a testvérpár nyelvi életrajzát, különös tekintettel arra, hogyan alakultak a nyelvi attitűdjeik iskolai és társas tapasztalataik révén, illetve miként formálták nyelvhasználatukat tanáraik, rokonaik és barátaik. Fontos figyelembe venni azt is, hogy milyen társadalmi, kulturális hatások alakították a két fivér nyelvi vélekedéseit, valamint ezek hogyan jelentek meg a különböző kommunikációs helyzetekben. Előadásomhoz kiegészítő segítséget nyújt a kutatásom során alkalmazott résztvevő megfigyelés, amely lehetőséget biztosított arra, hogy a testvérek természetes kommunikációját is tanulmányozzam, különféle spontán interakciók során.

Eredményeim alapján a két fivér explicit és implicit attitűdje merőben eltér egymástól: míg verbálisan mindketten pozitívan beszélnek a szegedi nyelvjárásról, addig az interjú közbeni ügynöktesztre adott válaszaik során kiderül, hogy stigmatizálják az ő-vel beszélőket, illetve sok esetben saját megítélésük alapján nem helyénvaló nyelvjárási beszédük. A szituációs kódváltás során különösen érdekes volt az, hogy míg családi környezetben csak ő-ző beszédet lehet tőlük hallani, addig idegenek társaságában vagy formális helyzetek során inkább a standard nyelvváltozatot részesítik előnyben. Kutatásom rávilágít arra, hogy a nyelvi attitűdök a tudatos gondolkodásban és az ösztönös ítélethozatalban is jelentős különbséget mutathatnak, és a nyelvi identitás egy komplex, sokrétű, több szinten megnyilvánuló jelenség.

Irodalom

- Berente Anikó – Kontra Miklós – Németh Miklós – Schirm Anita – Sinkovics Balázs 2023. Nyelvi vélekedések mintázatai Szegeden és környékén. *Hungarológiai Közlemények* 24(4): 81–88.
- Kontra Miklós – Németh Miklós – Sinkovics Balázs 2016. *Szeged nyelve a 21. század elején*. Gondolat Kiadó, Budapest.

- Parapatics Andrea 2020. *A magyar nyelv regionalitása és a köznevelés: Tények, problémák, javaslatok*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- Sándor Klára 2014. *Határtalan nyelv*. Szak Kiadó, Bicske.
- Smith, Eliot R. – Mackie, Diane M. – Claypool, Heather M. 2014. *Social Psychology*. Psychology Press, London.

A konstrukciós nyelvtan jelentősége a magyar mint idegen nyelv oktatásában.

A 'transzfer' alapjelentésű mondat szerkezeti konstrukció példája

Erdélyi Kiara

A magyar mint idegen nyelv oktatásában egyre nagyobb teret nyer a használat-alapúság (vö. Szita–Pelcz 2013–2016), miközben a nemzetközi szakirodalomban a konstrukciós nyelvtan eredményeinek nyelvpedagógiai alkalmazhatósága is egyre inkább előtérbe kerül (pl. Boas ed. 2022). A konstrukciós szemléletű nyelv-oktatás egyik előnye, hogy mentális átjárást biztosít a sematikus és a specifikus (pl. 'transzfer': $N - N(V)t - V - N-nAk \rightarrow \text{Alfréd könyvet ad Bernátnak}$) nyelvi egységek között, így támogatva a magyar grammatikai szerkezetek változatos és kreatív használatát a nyelvtanulók körében.

A kutatás elméleti háttere szerint a nyelv konstrukciók hálózata, a nyelvtanulás pedig ezen konstrukciók elsajátítását jelenti (Herbst 2016: 41). E folyamatban a konstrukciók különböző komplexitású (pl. szóalak, szó szerkezet, mondat) forma–jelentés párokként nyernek értelmet (Goldberg 2013: 17).

A használatalapú konstrukciós (Langacker 2008, Goldberg 1995, Bybee 2010) kiindulópontú előadás célja, hogy olyan hálózatelvű leírást adjon a 'transzfer' jelentésű forma–jelentés párhoz mint csomópont-hoz kötődő elemi mondatokról, amely mind elméleti, mind gyakorlati síkon hozzájárulhat a konstrukciós pedagógiai szemlélet kidolgozásához a magyar mint idegen nyelv oktatásában. Az előadás azokat az elemi mondatokat vizsgálja, amelyek szemantikai pólusukban a 'transzfer' jelentéshez kapcsolódnak, formailag pedig az $N - N(V)t - V - N-nAk$ sémát követik. E példányok igei pozíciójukban igen nyitottak (lásd *Alfréd könyvet ad/néz/nyomtat/lop/ír Bernátnak*), és a 'transzfer' alapjelentésből kiindulóan más és más jelentésárnyalatokat is kifejezhetnek: pl. 'potenciális transzfer' $\rightarrow \text{Alfréd nyakörvet néz Buksinak}$ (az átadás nem feltétlenül történik meg), 'affektív transzfer' $\rightarrow \text{Alfréd maratont fut Hildának}$ (azért, hogy lenyűgözze Hildát). A vizsgált hálózatrészben a 'transzfer' csomóponttól való szemantikai eltérés fokozati jellegű. Ennek természetes velejárója, hogy a mondat szerkezeti konstrukció és az ige összeférhetősége skaláris jelleget mutat, ugyanazon ige akár különböző konstrukcióaltípusok részeként is megjelenhet.

Az előadás arra kíván rámutatni, hogy a konstrukciós szemlélet eredményeinek a magyar mint idegen nyelv oktatásba történő (fokozatos) beemelése hozzásegítheti a nyelvtanulót a látszólag egymástól független elemi mondatok közötti szemantikai és formai összefüggések felismeréséhez (vö. Bybee 2010), valamint általában a magyar nyelvi szerkezetek mélyebb jelentésmegértéséhez.

Irodalom

- Boas, Hans C. (ed.) 2022. *Directions for Pedagogical Construction Grammar. Learning and Teaching (with) Constructions*. De Gruyter, Berlin/Boston.
- Bybee, Joan 2010. *Language, Usage and Cognition*. Cambridge University Press, New York.
- Goldberg, Adele E. 1995. *Constructions. A Construction Grammar Approach to Argument Structure*. University of Chicago Press, Chicago/London.
- Goldberg, Adele E. 2013. Constructionist approaches. In: Thomas, Hoffmann – Graeme, Trousdale (eds.) 2013. *The Oxford Handbook of Construction Grammar*. Oxford University Press, Oxford. 15–31.
- Herbst, Thomas 2016. Foreign language learning is construction learning – what else? Moving towards Pedagogical Construction Grammar. In: De Knop, Sabine – Gilquin, Gaëtanelle (eds.) 2016. *Applied Construction Grammar*. De Gruyter, Berlin/ Boston. 21–52.
- Langacker, Ronald W. 2008. *Cognitive grammar. A basic introduction*. Oxford University Press, Oxford.
- Szita Szilvia – Pelcz Katalin 2013–2016. *MagyarOK A1+, A2+, B1+*. Pécsi Tudományegyetem, Pécs.

Hogyan alakítja a modalitás az önreprezentációt? Egy francia youtuber-étosz példája

Filyó Fanni

Előadásomban doktori disszertációm egy részletét mutatom be, amely Cyprien, a feliratkozók száma alapján a második legsikeresebb francia youtuber diszkurzív étoszának megteremtését vizsgálja különböző nyelvi modalitásokon keresztül. A kutatás a diskurzuselemzés módszerére támaszkodik, főként Maingueneau (1999, 2022) és Amossy (2010) elméleteire építve. A *diszkurzív étosz* – vagy önprezentáció – a diskurzusban és általa formálódik, egyik nyelvi megteremtő eszköze pedig a *modalitás*, amely a megnyilatkozónak a megnyilatkozás tartalmához és a befogadóhoz való viszonyulását jelzi. Elemzésemben Gosselin (2010) modalitástipológiáját követem, különös tekintettel az érzelmi-értékelő, az axiológiai (értékelő), episztemikus (bizonyosság mértéke), buletikus (kívánság) és deontikus (megengedés) modalitásokra.

Előadásomban a következő kérdésekre keresem a választ:

1. Hogyan kapcsolódnak a modalitások a YouTube-diskurzus jellemző beszédaktusaihoz, és milyen szerepet játszanak az étosz kialakításában?
2. Milyen modalitásbeli – és ezáltal önprezentációs – különbségek figyelhetők meg videótípus és intenció szerint?
3. Hogyan változik a modalitáshasználat a karrier előrehaladtával, és ez miként befolyásolja a megnyilatkozó és befogadó közötti interszociális kapcsolatot?

Jelen előadás korpuszát Cyprien francia youtuber 2011 és 2020 között megjelent 100 videója alkotja. A videók a beszédhelyzet alapján két csoportba sorolhatók: humoros sketch-videók, illetve metadiszkurzív tartalmak, amelyek a youtuber tevékenységére reflektálnak.

Az elemzés kvalitatív megfigyeléseken alapul, amelyet egy kvantitatív lemmatizáció előz meg a releváns nyelvi elemek kiválasztása érdekében. A kvalitatív vizsgálat ezen elemek kontextuális megjelenésére és az önprezentációhoz való hozzájárulására fókuszál. A nyelvi elemek között a modalitást kifejező nyelvtani (igemód, igeidő) és lexikai (melléknevek, főnevek, határozós szerkezetek, igék és segédigék) eszközöket egyaránt vizsgálom.

Az elemzés várhatóan kimutatja, hogy a videók pragmatikai fordulataiban és diskurzusszervező elemeiben megjelenő modalitások a humor beszédaktusával összekapcsolódva fogják a youtuber-étoszt alakítani, különösen a sketch-szerű videókban. A metadiszkurzív tartalmakban ezzel szemben inkább a hála és más érzelmi alapú jellemzők kapcsolódnak az étosz megteremtéséhez.

Irodalom

- Amossy, Ruth 2010. *La présentation de soi: Ethos et identité verbale*. Presses Universitaires de France, Párizs.
- Gosselin, Laurent 2010. *Les modalités en français. La validation des représentations*. Rodopi, Amsterdam/New York.
- Maingueneau, Dominique 1999. *L'Énonciation en linguistique française*. Hachette, Párizs.
- Maingueneau, Dominique 2022. *L'ethos en analyse du discours*. Editions Academia, Collection «Au cœur des textes», Louvain-la-Neuve.

Szövegolvasási stratégiák az életkor függvényében

Gerák Zsófia

A szövegértés az oktatási folyamatban kulcsfontosságú képesség. A diákok szövegértési kvalitásának javítására számos célzottan fejlesztő feladatsor létezik, azonban arról, hogy a különböző évfolyamokon tanuló diákok hogyan olvasnak, még mindig nincs pontos képünk. A szakirodalomban jelenleg az olvasási stratégiák típusait illetően sincs egyetértés, ugyanis az egyes szerzők eltérő csoportosítást alkalmaznak (Tary et al. 2022).

Az olvasási stratégiák tudatosan végzett mentális műveletek, amelyeket az olvasó annak érdekében alkalmaz, hogy céljának megfelelően értelmezzen egy adott szöveget (Steklács 2013). Jelen vizsgálat kérdése az, hogy hogyan olvasnak lineáris szövegeket a közoktatásban tanuló diákok. Hipotéziseim szerint: 1) a gyakorlottabban olvasó diákok több olvasási stratégiát alkalmaznak olvasás során; 2) a tanulók a különböző gondolkodási műveleteket igénylő kérdésekre eltérő olvasási stratégiákkal keresik majd a választ a szövegben; 3) a tanulók tekintetének fixációi, mint a szem egyik makromozgása szintén összefüggésbe hozható a válaszadások helyességével. A vizsgálatban egy nyolcévfolyamos budapesti középiskola 27 tanulója vett részt: ötödik (8), hatodik (6), hetedik (7) és kilencedik (6) évfolyamos diákok. Az adatok rögzítéséhez Tobii tekintetkövető eszközt használtam.

A hipotéziseimet a mérések részben igazolták. Míg az ötödik évfolyamos tanulók legtöbbször lineáris olvasással olvasták a szövegeket, a gyakorlottabban olvasó, magasabb évfolyamos tanulóknál már megjelent többek között a villámolvasás, a szelektív olvasás, az áttekintő olvasás és a kereső olvasás technikája is (vö. Ryan – Shen 2020). A kevésbé gyakorlottan olvasó tanulók mindhárom vizsgált gondolati művelet esetében lineáris olvasást alkalmaztak, azonban a rutinosan olvasó tanulók a más-más műveletekre eltérő módon keresték a válaszokat.

A mérés keretei a fixációk mélyebb elemzésére terjedtek ki. A mérések részben igazolták az összefüggést a fixációk és a különböző típusú kérdésekre adott válaszok között. A tanulók válaszait összevetve az általuk használt olvasási stratégiákkal látható, hogy melyek azok a stratégiák, amelyeket az eltérő évfolyamok alkalmaznak, illetve amelyeket hatékonyan használnak a tanulók. Ez a jövőben segíthet abban, hogy meghatározzuk, mely olvasási stratégiákat tanítsuk a diákoknak, illetve milyen módszertani háttérrel.

Irodalom

Ryan, Jennifer D. – Shen, Kelly 2020. The eyes are a window into memory. *Current Opinion in Behavioral Sciences* 32: 1–6. <https://doi.org/10.1016/j.cobeha.2019.12.014>

Steklács János 2013. *Olvasási stratégiák tanítása, tanulása és az olvasásra vonatkozó meggyőződés*. Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó, Budapest.

- Tary Blanka – Fejes József Balázs – Hódi Ágnes – Szenczi Beáta – Vígh Tibor 2022. Javaslatok a szövegértés tantárgyakba ágyazott fejlesztéséhez – az olvasási stratégiák tanítása I. *Anyanyelv-pedagógia* 2022(4). <https://www.doi.org/10.21030/anyp.2022.4.1> (utolsó megtekintés: 2025. 03. 01.)
- Tary Blanka – Fejes József Balázs – Hódi Ágnes – Szenczi Beáta – Vígh Tibor 2023. Javaslatok a szövegértés tantárgyakba ágyazott fejlesztéséhez – az olvasási stratégiák tanítása II. *Anyanyelv-pedagógia* 2023(1). <https://www.doi.org/10.21030/anyp.2023.1.1> (utolsó megtekintés: 2025. 03. 01.)

Nyelv és identitás kapcsolata a nyugat-magyarországi horvát nemzeti kisebbség körében

Gosztom Dalma

Kutatásom a nyugat-magyarországi, más néven gradistyei horvátok identitásépítő stratégiáit vizsgálja a nyelv vonatkozásában három nemzetiségi településen. Első sorban arra kerestem a választ, jelen lehet-e a horvát identitás a vizsgált településeken élő adatközlők identitásstruktúrájában a (gradistyei) horvát nyelv ismerete nélkül, valamint hogy milyen mintázatot látunk a kapott eredmények és a Többnyelvűségi Kutatóközpont 2024-ben publikált, hat nemzetiség körében végzett longitudinális vizsgálatainak vonatkozásában.

Az adatgyűjtéshez összetett módszertant választottam: az első kutatási módszer az online kérdőív volt, mellyel 57 adatközlőt sikerült elérni a vizsgált településeken. Az idősebb generáció esetleges kiszorulásának elkerülése érdekében a kutatás folyamata alatt a személyes megkeresés is nagy szerepet játszott: „interjú keretében alkalmazott kérdőíves módszer” (Bartha 2024: 30) segítségével folytattam le a vizsgálatot. A kapott eredmények mélyebb megértése és elemzése érdekében két vizsgált településről egy-egy lakossal készített interjú a második kutatásmódszertani eljárás, amely a vizsgálat hitelesebb eredményeihez, a deskriptív adekvátsághoz járult hozzá. A személyek kiválasztásában fontos szempont volt a nemzetiségi hovatartozásuk, valamint hogy az adott falu életének különböző szintjeire, átfogóan a teljes közösségre, a nemzetiségi programok egészére legyen nagyobb rálátásuk.

Kutatásom eredményei rámutatnak a horvát nemzetiségi közösség nyelvismeret szerinti generációs rétegzettségére, mely egyaránt vonatkozik a nyelvismeret szintjére, valamint a standard, a helyi köznyelv és a helyi nyelvjárás viszonyára (Erb 2024) – a standard horvát nyelvváltozatnak fokozódik a térhódítása. Ezzel összefüggésben említhető a kétnyelvűség generációról generációra való fokozatos eltűnése, mely a nyelvcsere folyamatában is elhelyezi a kisebbséget (Bartha 2009, Borbély 2000, 2017). A kutatás további eredményei feltérképezik a vegyes házasságok és a szülők nemzetiségi hovatartozásának szerepét a kisebbségi nyelv megőrzésében (Sándor 2000), valamint a nyelvismereti szint befolyását az identitásstruktúrában. Utóbbiról elmondható, hogy a nyelv – egyéni kivételektől eltekintve – nem mint elsődleges nemzetiséghez való tartozást erősítő tényező jelenik meg, ezt a szerepet sokkal inkább a hagyományőrzés tölti be.

Az eredmények árnyalják a fent említett longitudinális kutatás következtetéseit a horvát nemzetiség beemelésével a vizsgált nemzetiségek körébe, valamint alapul szolgálhatnak mind a terület nyelvi összetettségének vizsgálatához, mind pedig az Ausztriához tartozó gradistyei horvát régióval való összehasonlításhoz.

Irodalom

- Bartha Csilla 2009. Út a többnyelvűség felé? – Nyelvideológiák, attitűdök és nyelvcseré: a kétnyelvűséggel kapcsolatos elképzelések szerepe a kisebbségi nyelvek megőrzésében. In: Borbély Anna – Vanconé Kremmer Ildikó – Hattyár Helga (szerk.) 2009. *Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák*. 15. Élőnyelvi konferencia, Párkány (Szlovákia), 2008. szeptember 4–6. 141–155.
- Borbély Anna 2000. A kisebbségi nyelv megőrzését elősegítő faktorok Méhkeréken. In: Borbély Anna (szerk.) 2000. *Nyelvek és kultúrák érintkezése a Kárpát-medencében*. MTA Nyelvtudományi Intézetének Élőnyelvi Osztálya, Budapest. 45–54.
- Borbély Anna 2017. Fenntartható kétnyelvűség magyarországi közösségekben. In: Benő Attila – Fazakas Noémi 2017. *Élőnyelvi kutatások és dialektológia*. Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár. 27–37.
- Bartha Csilla 2024. Egy országos többnyelvűségi összehasonlító vizsgálat elméleti és kutatásmódszertani alapjai. In: Borbély Anna – Bartha Csilla (szerk.) 2024. *Többnyelvűség Magyarországon. Szociolingvisztikai vizsgálatok nemzetiségekről*. Nyelvtudományi Kutatóközpont, Budapest. 11–53.
- Erb Mária 2024. Nyelvi gyakorlatok, nyelvtudás, nyelvi attitűdök, sztereotípiák, etnikai és nyelvi identitás. In: Borbély Anna – Bartha Csilla (szerk.) 2024. *Többnyelvűség Magyarországon. Szociolingvisztikai vizsgálatok nemzetiségekről*. Nyelvtudományi Kutatóközpont, Budapest. 115–183.
- Sándor Anna 2000. A szlovákiai vegyes házasságokból származó fiatalok kétnyelvűsége. In: Borbély Anna (szerk.) 2000. *Nyelvek és kultúrák érintkezése a Kárpát-medencében*. MTA Nyelvtudományi Intézetének Élőnyelvi Osztálya, Budapest. 187–194.

Hogyan érthetjük (félre) egymást?

Kommunikációs kihívások az online térben

Hajdu Tímea

Kutatásomban az online kommunikáció során előforduló félreértéseket vizsgáltam az emojihasználat szempontjából, különös tekintettel a mindennapi, nem nyilvános, jellemzően mobilalapú chatelésre. A problémát a kognitív pragmatika (vö. Tátrai 2011, Tolcsvai Nagy 2013) és a szemiotikai textológia (vö. Petőfi S. 1988) keretében közelítettem meg, mivel mindkettő a közlő és a befogadó közös jelentésképzésre helyezi a hangsúlyt, tehát kommunikáció-központú nyelvtudományi diszciplínákról van szó.

Arra a kérdésre kerestem a választ, hogy melyek azok a tényezők, amelyek az emojihasználat félreértéséhez vezethetnek a chatkommunikáció során. Azt vizsgáltam, hogy az életkor, az adott emoji használati gyakorisága és a jelentés- vagy funkcióátírástok eltérései miként befolyásolják az üzenetek értelmezését.

A kutatás kétlépcsős módszertanon alapult. Először egy kutatói korpuszt állítottam össze, amely 27, az adatközlők által beküldött, félreértéseket tartalmazó beszélgetést tartalmazott. Ezek elemzése belső nézőpontú megközelítéssel történt, vagyis a félreértéseket maguk a résztvevők azonosították (vö. Tátrai–Ballagó 2020). Ugyanakkor az anyag lehetőséget adhat a külső nézőpontú értelmezésre is: a két megközelítés összehangolása egy jövőbeli célkitűzésem. A korpusz alapján a problémásnak bizonyult emojiok felhasználásával kérdőívet szerkesztettem, amelyet 205 fő töltött ki, életkorukat is megadva. A válaszadók az emojiok jelentéséről és funkciójáról alkotott értelmezésüket osztották meg. Az összesítéskor az is kitűnt, hogy mely emojiok a leggyakrabban használtak, és melyek ritkábban.

A kérdőív és a kvalitatív korpuszelemzés eredményeinek összehangolásával láthatóvá vált, hogy az életkor, egy adott emoji használati gyakorisága és a hozzá kapcsolódó eltérő jelentés-, illetve funkcióátírástok mennyiben befolyásolják a kommunikáció eredményességét. A legtöbb félreértés az emojiok különböző értelmezéseiből fakadt. Az életkori különbségek valóban befolyásolták a kommunikáció sikerességét, de egyidős partnerek között is előfordult az eltérő jelentésátírást. Emellett a kevésbé gyakran használt emojiok esetében szintén megnőtt a félreértés esélye. Továbbá a kutatói korpuszban olyan beszélgetések is voltak, amelyekben éppen az emojiok hiánya akadályozta meg a kommunikáció sikerességét, ami tovább árnyalhatja a jelenség komplexitását.

A vizsgálat során kiemelt figyelmet fordítottam a kutatásetikai alapelvek betartására, különös tekintettel az anonimizálásra. Az eredmények hozzájárulhatnak a digitális kommunikációban előforduló félreértések megelőzéséhez, a társadalmi és kulturális megértés támogatásához, valamint a gyakorlatban is hasznosíthatók lehetnek a chatbotok vagy oktatási alkalmazások fejlesztésénél.

Irodalom

- Petőfi S. János 1988. A szöveg mint interdiszciplináris kutatási objektum. *Magyar Nyelvőr* 112: 219–229.
- Tátrai Szilárd 2011. *Bevezetés a pragmatikába – Funkcionális kognitív megközelítés*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- Tátrai Szilárd – Ballagó Júlia 2020. A stílustulajdonítás szociokulturális szituáltsága: Funkcionális kognitív pragmatikai megközelítés. *Magyar Nyelvőr* 144: 1–43.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2013. *Bevezetés a kognitív nyelvészetbe*. Osiris Kiadó, Budapest.

Kinek a hibája?

A 2024-es magyar politikai kríziskommunikáció agentivitásának elemzése a kormányzati felelősségvállalás szempontjából

Horváth Balázs

Az egyének nagyobb valószínűséggel emlékeznek egy történés ágensére, amennyiben agentív nyelvi elemekkel konstruált megszólalásokat hallanak (Fausey et al. 2010). Ez felveti a felelősség kérdését, hiszen a szám- és személyjelölés megválasztása – vagy akár annak elhagyása – jelentést közvetít (Tolcsvai Nagy 2017).

Mi történik akkor, ha az esemény válsághelyzet, és az ágens(ek) vezető politikus(ok)? Jelen kutatás korpusznyelvészeti módszerek segítségével elemzi a magyar kormány 2024-es sajtótájékoztatóit a személyes névmásokon, igei személyragokon és birtokos személyjeleken keresztül, hogy megértsük, miként járulnak hozzá ezek a nyelvi döntések a felelősségtulajdonításhoz. Például az olyan agentív szerkezetek, mint „a kormány foglalkozni fog a kérdéssel”, a felelősségvállalást jelzik, míg az olyan ágnes nélküli formák, mint „a kérdéssel foglalkozni fognak”, hátrítják azt (Fausey et al. 2010). Az első személy a felelősség vállalását mutatja (Karapetjana 2011), míg a második és harmadik személy egyértelműen hátrít.

A korpusz a magyar kormány sajtótájékoztatóiból (N=18) származik, terjedelemben közel 266 ezer szó. Amellett, hogy a kormányinfók az egyik fő információforrásnak tekinthetők, a sajtótájékoztatók sokkal informálisabbak, mint például egy válsághelyzetben kiadott sajtóközlemény, így a beszélő azonnali reakciója mérhető. A jelöléseket Python-programkódok segítségével és manuálisan, az AntConc szoftverrel (Anthony 2023) elemeztem.

Krízishelyzetek alatt az állampolgárok még inkább figyelik a kormány reakcióját és nyilatkozatait. A vizsgált nyelvi választások nemcsak az azonnali értelmezésre, hanem az események hosszú távú emlékeztére is hatással vannak, potenciálisan alakítva a közbizalmat és a demokratikus elszámoltathatóságot (Cope–Kalandtzi 2020). Jelen tanulmány rávilágít a nyelv politikai kommunikációban betöltött szerepére, feltárva, hogy a válságok során hozott stratégiai nyelvi döntések hogyan befolyásolhatják a nyilvánosság kormányzati felelősségről alkotott véleményét.

Az eredmények alapján megállapíthatjuk, hogy a magyar kormányzati kommunikáció az esetek 39,2 százalékában hátrította a felelősséget a személyjelölések használatával a 2024-es kormányinfókon. Kommunikációjukban gyakoribbak voltak az agentív megnyilatkozások, mint az ágnes nélküliek, azaz inkább megnevezték a felelőst/felelősöket, mint nem. A felelősséget – a populista retorikának megfelelően – elsősorban külső szereplőkre, így például az Európai Unióra, „Brüsszel”-re és az ellenzéki pártokra próbálták hátrítani.

Irodalom

- Anthony, Laurence 2023. AntConc (Version 4.2.4) [Computer Software]. Waseda University, Tokyo. <https://www.laurenceanthony.net/software>
- Cope, Bill – Kalantzis, Mary 2020. *Making Sense: Reference, Agency and Structure in a Grammar of Multimodal Meaning*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Fausey, Caitlin M. – Long, Bria L. – Inamori, Aya – Boroditsky, Lera 2010. Constructing agency: the role of language. *Frontiers in psychology* 1(162). DOI: 10.3389/fpsyg.2010.00162
- Karapetjana, Indra 2011. Pronominal choice in political interviews. *Baltic Journal of English Language, Literature and Culture* 1: 36–45. DOI: 10.22364/BJELLC.01.2011.05
- Tolcsvai Nagy Gábor. 2017. Jelentéstan. In: Imrényi András – Kugler Nóra – Ladányi Mária – Markó Alexandra – Tátrai Szilárd – Tolcsvai Nagy Gábor 2017. *Nyelvtan*. Osiris Kiadó, Budapest. 207–502.

A szinonímián és antonímián alapuló asszociatív kapcsolatok jelentősége az *N.dús*, *N.gazdag*, *N.szegény* konstrukciók körében

Hraskó Anna

Előadásomban a szinonímián és antonímián alapuló asszociatív kapcsolatok jelentőségét vizsgálom az *N.dús*, *N.szegény*, *N.gazdag* konstrukciók körében. A HIÁNY-t és MEGLÉT-et kifejező szerkezeteket funkcionális, kognitív nyelvelméleti keretben, a konstrukciók asszociatív, hálózatos kapcsolódásaiban értelmezem (Bybee 2010, Palágyi 2022, Tolcsvai Nagy 2017).

Korábbi, történeti fókuszú kutatásom (l. pl. Hraskó 2024) eredményeire alapozva elsősorban azt a kérdést vizsgálom jelenkori perspektívából, hogy az *N.dús*-nál később adathozható *N.gazdag* térnyerése hatott-e, és ha igen, akkor hogyan befolyásolta az előbbi szerkezetet: visszaszorította-e a *-gazdag* a *-dús*-t, vagy inkább funkciómegoszlás figyelhető meg a két, 'relatív ellátottság'-ot kifejező konstrukciós séma használata között. Abból a fő hipotézisből indulok ki, hogy az *N.szegény*-nyel antonim *N.gazdag* a jelenkori kreatív nyelvhasználatban produktív (Bybee 2010: 94–96, Ladányi 2017: 545–546) sémaként működik, míg az önálló szóként jóval kevésbé gyakori *-dús* inkább lexikalizálódott, rögzült kifejezésekben, az idő és a magatartás tartományában jelöltebb szerkezetekben (Tolcsvai Nagy 2012) adathozható.

A kutatásomban a három konstrukció MNSZ2-beli előfordulásait elemeztem (*N.dús*: 6194 példány (208 típus), *N.szegény*: 5232 példány (276 típus), *N.gazdag*: 2338 példány (192 típus)). A példányok, típusok és hapaxok gyakorisági adatai, valamint ezek egymáshoz viszonyított aránya a három konstrukciós séma produktivitásának összehasonlítására szolgál. A használati szintér szerinti kötöttséget a konstrukciók alkorpuszbeli megoszlása alapján elemeztem. A két, 'relatív ellátottság'-ot kifejező konstrukció használata közötti versengést és funkciómegoszlást a sémákat kidolgozó előtagtípusok egyezéseinek és elkülönbözéseinek mértéke, a konstrukciós változatosságot pedig a főnévi komponensek által reprezentált entitások ontológiája (Paradis 2005) szerint hasonlítottam össze.

A korpuszadatok elemzése alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a három vizsgált konstrukciós séma nagyfokú hasonlóságot mutat mind a produktivitás, mind az alkorpuszok szerinti megoszlás, mind pedig az előtagok szemantikai megoszlása, sokfélesége szempontjából. Bár az *N.gazdag* valóban produktívabbnak tekinthető, a jelenkori nyelvhasználatban az *N.dús* is hatékonyan alkalmazható a RELATÍV ELLÁTOTTSÁG kifejezésére. Az eredmények a HIÁNY-t és ELLÁTOTTÁG-ot kifejező morfológiai konstrukciók körében a hálózatos motívációs hatások érvényesülését mutatják.

Irodalom

Bybee, Joan 2010. *Language, usage and cognition*. Cambridge University Press, Cambridge.

- Hraskó Anna 2024. A -szegény utótag grammatikalizációja hálózatokban. In: Kaulics Krisztina Veronika – Kiss Dóra Anna – Kovács-Sipos Bíbor Klára (szerk.) 2024. *Anyanyelvünk évszázadai 9. Az ELTE Benkő Loránd Nyelvtörténeti Hallgatói Műhelye által szervezett 2023. június 14-i konferencia előadásaiból készült tanulmánykötet.* ELTE BTK Magyar Nyelvtörténeti, Dialektológiai, Szociolingvisztikai Tanszék, Budapest. [Megjelenés alatt.]
- Ladányi Mária 2017. Alaktan. In: Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.) 2017. *Nyelvtan.* Osiris Kiadó, Budapest. 501–660.
- MNSz2. = *Magyar Nemzeti Szövegtár* v2.0.5. 1998–2020. MTA Nyelvtudományi Intézet, Nyelvtechnológiai Kutatócsoport.
- Palágyi László 2022. *Morfológia az egésztől a részekig.* Gondolat-Jel 5. Szépirodalmi Figyelő Alapítvány, Budapest.
- Paradis, Carita 2005. Ontologies and Construals in Lexical Semantics. *Axiomathes* 15/4: 541–573.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2012. A stílus szociokulturális tényezőinek kognitív nyelvészeti megalapozása. In: Tátrai Szilárd – Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.) 2012. *A stílus szociokulturális tényezői.* ELTE, Stíluskutató Csoport, Budapest. 19–49.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2017. Bevezetés. In: Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.) 2017. *Nyelvtan.* Osiris Kiadó, Budapest. 23–74.

Az entextualizáció folyamata a kollaboratív írás gyakorlatában¹

Jenei Kamilla

Az íráskutatás mindig nagy figyelmet fordított az írásbeliség gyakorlatainak eredményeire (a szövegekre), de a kutatások fókuszida idővel az írás folyamatának vizsgálata felé tolódott el (vö. Svenlin–Jusslin 2023). Az előadásomban az *entextualizáció* (Bauman–Briggs 1990) folyamatát a kollaboratív írás összefüggésében vizsgálom, az MTA–ELTE Kollaboratív Írás Kutatócsoport munkájához kapcsolódva, amely lehetővé teszi a középiskolás diákpárok írásgyakorlatainak tanulmányozását.

A *kollaboratív írás* olyan írásgyakorlat, melynek során egy szövegen két vagy több szerző dolgozik közös felelősségvállalással (Storch 2013), a *társszerzőség* fogalmával pedig az a folyamat írható le, amikor két vagy több szerző vitatja meg a létrejövő szöveg konstrukcióját (Jaeger 2021). Az *írás etnográfája* az írásra társadalmi aktusként tekint, és a szövegek (produktumok) helyett elsősorban az írásbeliség gyakorlataira helyezi a hangsúlyt (Blommaert 2008, 1. még Basso 1989). Bauman és Briggs az entextualizáció fogalmát annak a folyamatnak a leírására alkalmazza, melynek során a diskurzus kivonatolhatóvá válik, minthogy a nyelvi gyakorlatok egy részét egységként (immár szöveggént) kezdjük felfogni, amely ilyenképpen kiemelhető az interakciós környezetéből. A szöveg tehát nem más, mint (de- és re)kontextualizálhatóvá tett diskurzus (Bauman–Briggs 1990: 61).

Elemzéseim alapjául egy magyarországi megyeszékhely gimnáziumában végzett etnográfiai megfigyeléseim szolgálnak, ahol a részt vevő diákpároknak különböző instrukciók alapján kellett szöveget írniuk 10 héten keresztül (ez kiegészült 2 egyéni írásalkalommal is). Minthogy a diákokkal hangfelvételeket is készítünk, elemzésem nem csupán az elkészült szövegekre fókuszál: az azok létrehozása közben zajló beszélgetések vizsgálata lehetővé teszi a metanyelv megismerését is, melynek során a diákpárok a közös írás folyamatát vitatják meg. Mindez egyúttal emlékeztet rá, hogy a szövegekről szóló diskurzus is mindig csak szöveg lehet (Barthes 1996), amelyben a társszerzőség feszültségei is felismerhetővé válnak. Az írásalkalmakon való részvételem során ezeken túl etnográfiai megfigyeléseket végeztem, amelyek lehetőséget adnak a kollaboratív írás oktatási kontextusban realizálódó gyakorlatainak megismerésére is.

Az előadásban emellett érvelek, hogy az entextualizáció folyamata a kollaboratív írás gyakorlatában olyan dialogikus folyamatként értelmezhető, amelyben a

¹ Az előadás Kulturális és Innovációs Minisztérium EKÖP-24 kódszámú Egyetemi Kiválósági Ösztöndíj Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával, valamint az SZKF2022-6/2022 kódszámú MTA Közzététel-fejlesztési Kutatási Pályázat részeként valósul meg.

részrtvevők eltérő perspektívái együttesen járulnak hozzá a közös felelősségvállalással elkészített szöveg létrehozásához, egyúttal feltárhatóvá teszi a társszerzőség (így együttműködés) olykor egyenlőtlen viszonyait is.

Irodalom

- Barthes Roland 1996. A műtől a szöveg felé. In: Uő. *A szöveg öröme: Irodalomelméleti írások*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Basso, Keith H. 1989. The Ethnography of Writing. In: Richard Bauman – Joel Sherzer (eds.) 1989. *Explorations in the Ethnography of Speaking: Studies in the Social and Cultural Foundations of Language*. Cambridge University Press, Cambridge. 425–432.
- Bauman, Richard – Briggs, Charles L. 1990. Poetics and Performance as Critical Perspectives on Language and Social Life. *Annual Review of Anthropology* 19: 59–88.
- Blommaert, Jan 2008. *Grassroots Literacy. Writing, Identity and Voice in Central Africa*. Routledge, London/New York.
- Jaeger, Elizabeth 2021. Friends and authors: Spontaneous co- composing in a writing workshop. *Journal of Early Childhood Literacy* 21(2): 177–207.
- Storch, Neomy 2013. *Collaborative Writing in L2 Classrooms*. Multilingual Matters, Bristol.
- Svenlin, Mindy – Jusslin, Sofia 2023. Thinking brainstorming as otherwise in collaborative writing: A rhizoanalysis. *Linguistics and Education* 77: 101218.

„Így írtok ti”... – Miről árulkodik a Z generáció digilektusa?

dr. Kassai Andrea

A Z generáció más technológiai körülmények között nőtt fel, tagjai egymás közötti kommunikációjuk során más nyelvezetet és kommunikációs csatornát használnak, mint elődeik. Ezt a digitális nyelvhasználatot, a *digilektust* (Veszelszki 2017: 36) sajátos, időről-időre változó tulajdonságok jellemzik.

A születési intervallumokon kívül az azonos generációba tartozást Csutorás (2021: 107) további tényezők figyelembevételével pontosítja: földrajzi elhelyezkedés, kultúra stb. A generációk jellemzésére ún. *generációs jegyeket* használnak (Steigervald 2020: 33).

Kutatásomban a Z generáció digitális írásbeli nyelvhasználatát vizsgáltam meg három nyelvben (magyar, angol, német) kérdőíves, kvantitatív módszerrel. Feltételezem, hogy a Z generáció digilektusa árulkodik kommunikációs stílusukról, érdeklődési körükről, optimista vagy pesszimista hozzáállásukról. Bár az írott digitális szöveg kevesebb információt nyújt a szerzőjéről, mint a kézírás, mégis azt gondolom, hogy az írott digitális kommunikációban is megjelennek a generációs jegyek. Kutatásomban az alábbi kérdésekre keresem a választ:

1. A korpuszokban megjelenő kifejezések milyen témakörökbe tartoznak?
2. Z generációs kulturális különbségek észlelhetők-e az érdeklődési körökben?
3. Milyen a pozitív és negatív szavak, kifejezések aránya?
4. Milyen nemzetiségi nyelvek jelennek meg a digilektusban?

A Z generáció digilektusa országtól, kultúrától függetlenül információt szolgáltat nemcsak a generáció nyelvi attitűdjéről, de főbb jellemvonásairól, a kommunikációs témáiról, sőt a beilleszkedett, Z generációval szorosabb kapcsolatban álló nemzetiségekről is. A komplex képalkotáshoz célszerű további hasonló kutatásokat végezni a Z generációt megelőző (Y generáció), valamint a Z generációt követő (alfa generáció) nemzedék körében is.

A téma gyakorlati szempontból rendkívül hasznos, hiszen a másodlagos írásbeliség egyre inkább „elsődlegessé” válik a Z generáció kommunikációjában. Kutatási eredményeim ismereteket közölnek a Z generációra jellemző digitális nyelvhasználatról és a mögötte rejlő társadalmi, pszichológiai vonatkozásokról, amelyek segítségével könnyebben együttműködhetünk ezzel a korcsoporttal.

Irodalom

- Csutorás Gábor 2021. „Ratio Generationis” – Szempontok a felelős generációkutatáshoz. In: *METSZETEK* Vol.10. No.2., Debrecen. 104–126.
- Steigervald Krisztián 2020. *Generációk harca. Hogyan értsük meg egymást?* Partvonal Könyvkiadó, Budapest.
- Veszelszki Ágnes 2017. *Netnyelvészet*. L'Harmattan, Budapest.

A dél-észti szetu nyelvváltozat revitalizációja

Kormos Erik

Az észti nyelvnek két nyelvjárási csoportja van: az észak-észti és a dél-észti. A 17–18. században utóbbi volt a fontosabb, ezen születtek az első bibliafordítások és grammatikák, de a 20. század elejére jelentőségét elvesztve visszaszorult (Pajusalu 2018a: 173–202, Pomozi 2019, Pomozi 2021: 172–179).

Az 1990-es évek óta a dél-észti nyelvjárások (võru, szetu, mulgi, tartui) reneszánszukat élik, különösen a võru és a szetu. Ma a võru a legerősebb. Nagyon közeli hozzá az Észtország délkeleti csücskében beszélt szetu, de művelődéstörténeti okok miatt ezt külön nyelvjárásnak tekintik: a võruk lutheránusok, míg a szetuk ortodoxok (Jacsev 1995, Kormos 2022a: 99–114, Pajusalu 2018b: 49–56, Pajusalu 2022: 367–379), habár eleinte együttesen võru–szetu nyelvként kezelték (Eller 1995). A võruk mintegy százezren lehetnek, a szetuk létszáma kb. huszonöt-ezer. (A szetukról lásd még Kormos 2023, 2024a, 2024b).

Előadásomban a szetu nyelv(járás) fejlesztésének jelenleg is zajló folyamatát mutatom be, és kiemelek néhány mérföldkőnek számító lépést. A két fő kérdés az, hogy lehet-e sikeres egy ilyen vállalkozás a 21. században, illetve hogy önálló nyelvről vagy nyelvváltozatról beszélhetünk?

A võruk a nyelvújítás, a nyelv revitalizációja terén az elmúlt időben jelentős sikereket értek el. 1995-ben megalapították a Võru Intézetet (Võro Instituut), van egy kéthetente megjelenő folyóiratuk (*Uma Leht*, azaz *A saját újságunk*), megélénkült a könyvkiadás (leginkább a 2002-ben kiadott võru–észti szótárt kell említeni) (Jüva 2002), és egyre több iskolában tartanak võru nyelvórákat (Jacsev 1995, Pomozi 2021: 172–179).

Ezen fellelkesülve a szetuk is próbálják kiművelni a saját nyelvüket, igaz, némi lemaradással. 2010-ben alapították meg a Szetu Intézetet (Seto Instituut). Ennek célja a szetukkal kapcsolatos kutatások koordinálása, programok szervezése. Számos kiadványt is megjelentettek, például szetu nyelvű olvasókönyvet (*Setomaa kodolugu*) (Jüriõõ 2021) és ábécéskönyvet (*Seto aabits*) (Hörn et al. 2011). Az egyik legjelentősebb kiadvány egy szetu grammatika (*Seto keele teejuht*), amelyben egy alfabetikus, iskolai észti–szetu szójegyzék is helyet kapott (Hagu–Pajusalu 2021). Ennek a tematikus változata és más oktatási segédanyagok is elérhetők az intézet honlapján (Kormos 2021: 520–526).

Már néhány ismert külföldi szépirodalmi mű fordítása is megjelent: 2017-ben a *Kis herceg*, azaz a *Tsillokõnõ prints* (de Saint-Exupéry 2017). Ez utóbbi 2023-ban võruul is megjelent (*Väiku prints*) (de Saint-Exupéry 2023). 2021-ben a *Micimackó* szetu fordítása (*Kahropoig Puhh*) látott napvilágot (Milne 2021, vö. Kormos 2022b: 22–26). Emellett kis számban, de szetu szerzők is aktívan publikálnak.

A szetuknak két saját nyelvű újságja van. Az egyik a havonta megjelenő, és az interneten is olvasható *Setomaa (Szetuföld)*, a másik az évente kétszer kiadott *Peko helü (Peko hangja)* (Pajusalu 2021: 289–291).

Az észt állami *Vikerradio*-ban a szetuknak is van hetente megjelenő, szetu nyelvű híradásuk szűk tíz percben. A hétköznapi nyelvhasználatot elősegíti egy *Seto kiil (Szetu nyelv)* nevű Facebook-csoport is. A võru Wikipédián számos szetu szócikk is található.

Úgy tűnik, mindezen revitalizációs törekvések lassacskán eredményeket hoznak, a szetut egyre többen beszélik. A kiadványok mellett megemlíthető, hogy 2021 novemberében megnyílt Észtország egyetlen szetu nyelvű óvodai csoportja, amely nyelvi fészekként üzemel (a võruk 2009 óta alkalmazzák) (Pusztay 2023: 375).

Irodalom

- de Saint-Exupéry, Antoine 2017. *Tsillokõnõ prints*. Seto kiri.
- de Saint-Exupéry, Antoine 2023. *Väiku prints*. Edition Tintenfaß.
- Eller, Kalle 1999. *Võro-Seto language*. Võro Instituut, Võro.
- Hagu, Paul – Pajusalu, Karl 2021. *Seto keele teejuht*. Seto Instituut, Võrska.
- Hörn, Aare – Kauksi, Ülle – Lillmaa, Terje – Reimann, Nele – Riitsaar, Evar 2011. *Seto aabits*. Setomaa Valdade Liit. <https://www.setoinstituut.ee/> (2025. 02. 06.)
- Jacsev, Nikolai 2002. Európa felelőssége kisebbségei identitásának megőrzésében (a szetuk múltja, jelene és jövője). In: *Kisebbségkutatás* 11/2: 570–584.
- Jüriöö, Vello 2021. *Setomaa kodolugu*. Seto Instituut, Võrska.
- Kormos Erik 2021. Híradás szetu szótárakról. *Folia Uralica Debreceniensia* 28: 520–526.
- Kormos Erik 2022a. A szetu Miatyánk-fordítások. *Folia Uralica Debreceniensia* 29: 99–114.
- Kormos Erik 2022b. Híradás szetu gyermekkönyv-fordításokról. *Finnugor Világ* 2022/4: 22–26.
- Kormos Erik 2023. A hét napjainak elnevezése a szetuban és a võruban. *Folia Uralica Debreceniensia* 30: 37–147.
- Kormos Erik 2024a. A dél-észt (võru, szetu és mulgi) hónapnevek. In: Forgács Tamás – Németh Miklós – Sinkovics Balázs (szerk.) 2024. *A nyelvtörténeti kutatások újabb eredményei XII*. Szegedi Tudományegyetem Magyar Nyelvészeti Tanszék, Szeged. 133–146.
- Kormos Erik 2024b. A dél-észt esetragozásról. *Folia Uralica Debreceniensia* 31: 155–174.
- Milne, Alan Alexander 2021. *Kahropoig Puhh*. Seto kiri.
- Pajusalu, Karl 2018a. Lõunaecesti murded. In: *Eesti murded ja kohanimed*. Tartu. 173–202.
- Pajusalu, Karl 2018b. Seto keel. In: *Ehe Setomaa*. Seto Instituut ja Setomaa Turism, Võrska. 49–56.
- Pajusalu, Karl 2021. Setojen kiel. In: Kati, Kallio – Grünthal, Riho – Saressalo, Lassi (toim.) 2021. *Inkerikot, setot ja vatjalaiset. Kansankulttuuri, kiel ja uskomusperinteet*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 280–292.
- Pajusalu, Karl 2022. Seto South Estonian. In: Bakró-Nagy, Marianne – Laakso, Johanna – Skribnik, Elena (eds.) 2022. *The Oxford guide to the Uralic Languages*. Oxford University Press, Oxford. 367–379.
- Pomozi Péter 2019. A legkorábbi észt bibliafordítások és hatásuk az észt írott norma alakulására. In: Pusztay János (szerk.) 2019. *A Biblia finnugor nyelveken*. Budapest. 127–143.

- Pomozi Péter 2021. Hány észt nyelv van? In: Antal M. Gergely – Bereczki András – Kubinyi Kata – Salánki Zsuzsa – Szabó Ditta (szerk.) 2021. *Urálisztikai tanulmányok* 23. *Varia Fenno-Estonica. Ünnepi olvasókönyv Csepregi Márta 70. születésnapjára a finn és az észt nyelv és kultúra, valamint a magyar–finn, magyar–észt kapcsolatok köréből*. ELTE Finnugor Tanszék, Budapest. 172–185.
- Sullõv, Jüva 2002. *Võro-eesti synaraamat*. Võro: Võro Instituut.

**„Gondoltam, szaggal jóllaktál.”
A humor társalgásszerkezeti beágyazottsága két
közvetlen beszélgetés hangfelvétele alapján**

Kosztándi Tímea Ildikó

Jelen kutatásomban azokat a kreatív és humoros nyelvi jelenségeket igyekszem körüljárni, melyek két, általam rögzített, nem intézményesített (informális) beszélgetés keretén belül jelentkeztek. Mindkettőt Polyán/Kézdiszentkereszt községben (Kovászna megye, Románia) készítettem 2023 decemberében, és az egyes hangfelvételek 45 perc körüli terjedelemmel rendelkeznek. Az egyik egy családon belül elfogyasztott disznótoros vacsora volt, ahol férfiak, nők, gyerekek vegyesen vettek részt (egy kivételtől eltekintve 50 év alatti életkorral). A másik hangfelvétel egy kántálásos eseményt rögzít: a helyi kórus tagjai megéneklrik a falu plébánosát. Ezen az eseményen is vegyesen vettek részt férfiak és nők, azonban az életkoruk többnyire 50 feletti volt.

Kutatásom célja, hogy a közvetlen, spontán társalgásban megmutatkozó nyelvi kreativitást kísérje figyelemmel. A *fent vagyunk*-érzésben létrejövő beszédproduktiót vizsgáltam, amikor nem ugratják az egyént (Bíró A. 1997), és a beszédhelyzet sem egy adott személy megalázására törekszik. A hangfelvételek elemzésekor figyelemmel kísértem a beszédlépés és a párszekvencia váltakozását, illetve a témákat és az azokat befolyásoló beszédeseményeket is elemeztem (Boronkai 2011, Hámori 2012).

Hipotéziseimet elsősorban a nembeli különbségekre alapoztam:

1. férfi és női beszélő között van eltérés (gyakoriság, típusok, alkalmak szerint) a képszerű (humoros) szófordulatok használatakor;
2. nincs nembeli különbség a humoros, kreatív nyelvhasználat megértését tekintve a beszélőknél;
3. a férfi-női beszédarány kiegyensúlyozott, mindkét nem nagyjából egyforma ideig beszél;
4. kreatív és/vagy humoros nyelvi jelenségek inkább a beszélgetések közepén jelentkeznek.

Az elemzésem végén ezek a hipotézisek részben beigazolódtak, ami a humor-performancia, humorkompetencia, illetve a beszédarány nemekre leosztott megvalósulását illeti, ám az előfeltevések között meg nem fogalmazott felismerésekre is jutottam. Mindezek eredményeként pontosabb képet alkothatunk a vizsgált hanganyagokban jelentkező kreatív és/vagy humoros nyelvi jelenségek milyen-sége (Nemesi 2022) és megjelenési, előfordulási helyeit illetően.

Irodalom

- Bíró A. Zoltán 1997. *Hétköznapi humorvilág*. KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda.
- Boronkai Dóra 2011. Az interakciós szerkezet és a szociokulturális tényezők összefüggései a spontán társalgásokban. *Alkalmazott Nyelvtudomány* XI: 1–2. szám.

- Hámori Ágnes 2012. Erő, irány és erődinamika a társalgásban. In: Tolcsvai Nagy Gábor – Tátrai Szilárd (szerk.) 2012. *Konstrukció és jelentés. Tanulmányok a magyar nyelv funkcionális kognitív leírására*. Budapest.
- Nemesi Attila László 2022. *A humor pragmatikai mechanizmusa*. Loisir Kiadó, Budapest.

Többsnyelvű olvasáskultúra? Hány nyelven olvasnak az erdélyi magyar középiskolások?

Kovács Péter Zoltán

Milyen nyelven olvasnak a határon túli, magyar tannyelvű képzésben részt vevő középiskolások? Mit mondhatunk el a kétnyelvűségről, ha csak az olvasáskultúrát szemléljük? Vannak-e idegen nyelven író kedvenceik, vagy sem?

Ezekre és ehhez hasonló kérdésekre igyekszik választ adni előadásom, mely egy 2024 folyamán általam lefolytatott nagymintás, anonim kérdőíves kutatásra épül. A kérdőíveket személyesen, irányított módon 1906 diák töltötte ki. A vizsgált alappopulációt az erdélyi, magyar nyelven tanuló középiskolások jelentik, így módon negyedszázad óta ez az első reprezentativitásra törekvő, Magyarország határain túli olvasásszociológiai felmérés, mely a kérdéssor változatossága okán szervesen képes kapcsolódni úgy a magyarországi kutatók korábbi eredményeihez, mint az erdélyi és Kárpát-medencei kultúrszociológia jelen megfigyeléséhez (Gereben et al. 1993, Tóth 2020, Néma 2023).

Talán a leginkább a következő kérdés adja magát: olvasnak-e a – Péntek János (1996) szavával élve *kényszerkétnyelvűségben élő* – erdélyi magyar diákok az államnyelven, azaz románul, vagy e téren is az angol mint világnyelv dominanciáját vélhetjük felfedezni? Igyekszem minderre a lakhely, az osztály típusa, a nem, a kor vagy a szülők iskolázottságának függvényében is választ találni.

A saját, jelenleg is folyó doktori kutatásom alapjául készített kérdőív – bár fő fókusza máshová esik – képes több megközelítés segítségével is vizsgálni a többsnyelvűség témakörét: például rákérdez arra, hogy a kitöltő az elmúlt egy évben milyen nyelven olvasott el legalább egy könyvet. Az érkezett válaszok közül számszerűleg (a magyaron kívül) kiemelkedik az angol és a román nyelv, e nyelveken kívül az 1%-nál nagyobb arányt csak a német nyelv éri el. Érdekes ezt összevetnünk a jelenleg olvasott művek, a kedvelt, valamint az ajánlott szerzők listájával: arra fogunk jutni, hogy az államnyelven alkotók java része egyrészt iskolai olvasmányok írója, másrészt klasszikus, már nem élő szerző – szöges ellentétben az angol vagy más nyelveken publikálók listájával. Szintén összevethetők a fenti adatok a nyelvtanulás vonzóságának Likert-skálás kérdésére adott válaszokkal is.

Előadásomban a fentiek mentén kísérletet teszek arra, hogy elhelyezzem az erdélyi magyar középiskolások olvasási nyelvére és olvasási szokásaira vonatkozó adatokat az erdélyi és Kárpát-medencei többsnyelvű terekben – mely területekről sajnos vagy csak nagyon régi, vagy szórványos adatokkal rendelkezünk (Gereben 1985, 2012) – figyelmet fordítva az iskolarendszer és a globalizálódó tömegkultúra keltette hatásokra is.

Irodalom

- Gereben Ferenc – Lőrincz Judit – Nagy Attila – Vidra Szabó Ferenc 1993. *Magyar olvasáskultúra határon innen és túl*. Közép-Európa Intézet, Budapest.
- Gereben Ferenc 1985. *A határon túli magyarság olvasáskultúrája*. OSZK KMK, Budapest.
- Gereben Ferenc 2012. Magyar olvasáskultúra a Kárpát-medencében. Mi történt az ezredforduló után? *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* 21(12): 5–27.
- Néma Judit-Eszter 2023. Szempontok a megváltozott olvasási szokások oktatási integrációjához a generációkutatás tükrében. *Új Pedagógiai Szemle* 73(1–2): 100–108.
- Péntek János 1996. Szociolingvisztikai dilemmák. *Korunk* 9: 36–42.
- Tóth Máté 2020. *A hazai felnőtt lakosság olvasási és könyvtárhasználati szokásai 2019-ben*. FSZEK, Budapest.

Nyelvjárásiasság és nyelvi standard(izmus). Szociodialektológiai vizsgálat a varsányi általános iskolások körében

Lukács Karolina

Előadásom egy középpalc település, Varsány általános iskolásainak nyelvhasználatát elemzi szociodialektológiai megközelítésben. A kutatás központi kérdése, hogy milyen tényezők befolyásolják a palóc nyelvjárási elemek fennmaradását vagy eltűnését, különösen az elsődleges szocializációs közeg és az iskolai nyelvi normák hatásának tükrében.

Az iskolai kontextusban a nyelvjárási nyelvhasználat gyakran nyelvi hátránnyként manifesztálódik, potenciálisan befolyásolva a tanulók teljesítményét és nyelvi szocializációját (Bartha 2002, Jánk 2017). Az oktatási intézményekben uralkodó szubtraktív nyelvpedagógia a nyelvi standardizmus ideológiáját erősíti (Beregszászi 2012), ami a nyelvjárási változatokat marginális pozícióba helyezve a tanulók nyelvhasználatát a standard nyelvi normákhoz való igazodásra kényszeríti (Lanstyák 2017). A nyelvi standardizmus és a nyelvjárási beszélők stigmatizációja azonban nem csupán nyelvészeti kérdés, hanem jelentős társadalmi és kulturális aspektusai is vannak. Vizsgálatom eredményei ezen mechanizmusokat alátámasztva rávilágítanak a nyelvi diverzitást fenyegető egyes tényezőkre, egyúttal utalnak a nyelvpedagógiai paradigmaváltás fontosságára.

Kutatásom három fő hipotézise a varsányi általános iskolások nyelvjárási nyelvhasználatát befolyásoló tényezőkre fókuszált. Az adatgyűjtés az iskola első, negyedik és nyolcadik évfolyamában, az említett osztályokba járó valamennyi tanuló bevonásával történt. Az érintett tanulókkal kiscsoportos formában 10–15 perces időtartamú, félig strukturált interjúkat készítettem, melyek átíratából Sándor Anna módszere alapján (Sándor 1998) tanulónként meghatároztam a nyelvjárási százalékos mértékét. Ezt nyelvjárási kifejezésekhez kapcsolódó képfelismerési feladattal egészítettem ki az intuitív tájnyelvi tudás felmérésére, valamint passzív megfigyelést végeztem a tanórákon és a szünetekben. Emellett kérdőívekkel vizsgáltam a tanulók szociális háttérét és a pedagógusok implicit és explicit nyelvi attitűdjeit.

Eredményeim igazolták, hogy a nyelvjárási elemek megőrzése szoros összefüggést mutat a családi háttérrel, különösen a szülők iskolai végzettségével. Az első osztályosoknál a vernakuláris nyelvhasználat még dominánsabb, de részben az iskolai nyelvi szocializáció és a pedagógusok negatív nyelvi attitűdjei következtében az életkor előrehaladtával a nyelvjárási elemek visszaszorulnak, a standard variáns pedig egyre uralkodóbbá válik. A nyelvjárási mértékét befolyásolta továbbá a nemzetiségi háttér, a kétnyelvűség és a diákok neme. A hipotézisek azonban csak részben igazolódtak, mivel a képfelismerési feladat nem tárt fel szociokulturális összefüggéseket, és a tájnyelvi kifejezések használata is ellentétes tendenciát mutatott a nyelvjárási nyelvhasználat eredményeivel.

Irodalom

Bartha Csilla 2002. Nyelvi hátrány és iskola. *Iskolakultúra* 12(6–7): 84–93.

Beregszászi Anikó 2012. *A lehetetlent lehetni. Tantárgy-pedagógiai útmutató és feladatgyűjtemény az anyanyelv oktatásához a kárpátaljai magyar iskolák 5–9. osztályában.* Tinta Könyvkiadó, Budapest.

Jánk István 2017. Nyelvi hátrány és diszkrimináció az iskolában. A nyelvi szocializáció jelentősége a tanuló értékelésében. *Szociológiai Szemle* 27(3): 27–47.

Lanstyák István 2017. *Nyelvi ideológiák. Általános tudnivalók és fogalomtár.* https://web.unideb.hu/~tkis/li_nyelvideologiai_fogalomtar2.pdf (letöltve: 2025. 01. 30.)

Sándor Anna 1998. Alsótagozatosok anyanyelvhasználata kisebbségi helyzetben. *Magyar Nyelv* (94): 351–355.

A multimodális észlelés hatása az alapfrekvenciára és a beszédtempóra a beszédalkalmazkodásban

Maros Anna – Négyesi Regina Gréta – Németh Aletta – Varga Anna Enikő

Beszédalkalmazkodásnak azt a jelenséget nevezzük, amikor egy beszélő spon-tán módon kölcsönzi a beszédpartnerre beszédjellemzőit (Babel et al. 2014). Ez a cselekvés irányulhat a beszéd hangerősségére és az alapfrekvenciájára (f₀) (Barón-Birchenall 2023), a beszédtempóra (Bata 2009), valamint a beszéd spektrális jellemzőire is (Babel 2009; Garnier et al. 2013). A korábban végzett kutatások elsősorban a hallás utáni alkalmazkodásra helyezték a hangsúlyt, egyál-talán nem, vagy csak kevésbé vizsgálva azt, hogy eltér-e az alkalmazkodás mér-teke akkor, ha a beszédpartnerek nemcsak hallják, de látják is egymást.

A jelen vizsgálatban arra a kérdésre kerestük a választ, hogy változik-e a beszédalkalmazkodás mértéke az alapfrekvenciában (f₀), a hangterjedelem-ben (az f₀ maximumának és minimumának a különbségében) és a beszédtempóban akkor, ha a beszélő a) csak hallja (hangfelvételtől), vagy b) egyszerre látja és hallja is (videófelvételtől) a másik felet. Hipotézisünk szerint nagyobb mértékű az alkal-mazkodás akkor, amikor a beszélő látja is a megnyilatkozót, mivel a vizuális csator-nán keresztül olyan (például az ajakmozgásról, azaz az artikulációról szóló) infor-máció is érkezik, amely befolyásolhatja a beszédalkalmazkodást.

A kísérlet során egy mintabeszélővel (*model talker*) előre rögzített felvételeket játszottunk le 20 kísérleti személy számára, akiket két csoportra osztottunk: az „auditív csoport” (10 fő) a mintabeszélő hangját hallotta, míg az „audiovizuális csoport” (10 fő) egyszerre hallotta és látta is a megnyilatkozót. A két csoport feladatai azonosak voltak: először szavakat kellett felolvasniuk egy számítógép képernyőjéről, majd a mintabeszélő által felolvasott mesét meghallgatniuk. Végül az első feladatban is szereplő szavakat kellett visszaismételniük, melyeket előze-tesen meghallgattak a mintabeszélő ejtésében hang- vagy videófelvételen.

A kutatás eredményei azt mutatták, hogy az alapfrekvenciában és a hangterje-delemben nem volt számottevő különbség egyik csoportban sem. Ellenben a beszéd-tempó esetében az audiovizuális csoport jelentős mértékben konvergált a minta-beszélő értékeihez, miközben az auditív csoport értékei nem változtak.

Ezek alapján elmondható, hogy a beszédalkalmazkodásra a vizuális ingerek hatással vannak, elsősorban a beszédtempót illetően. Ennek feltehetőleg az az oka, hogy a beszélő látványa beszéd közben olyan artikulációs információt közvetít, mely általában a beszédészlelést is segíti, mindezek alapján a nagyobb fokú beszéd-alkalmazkodást is facilitálhatja.

Irodalom

Babel, Molly 2009. *Phonetic and Social Selectivity in Speech Accommodation*. [Doktori értekezés]. University of California, Berkeley.

- Babel, Molly – McGuire, Grant – Walters, Sophia – Nicholls, Alice 2014. Novelty and social preference in phonetic accommodation. *Laboratory Phonology* 5(1): 123–150.
- Barón-Birchenall, Leonardo 2023. Phonetic accommodation during conversational interactions: An overview. *Revista Guillermo de Ockham* 21(2): 493–517.
- Bata Sarolta 2009. Beszélőváltások a beszédpartnerek személyes kapcsolatának függvényében. *Beszéd kutatás* 17: 107–120.
- Garnier, Maëva – Lamalle, Laurent – Sato, Marc 2013. Neural correlates of phonetic convergence and speech imitation. *Frontiers in Psychology* 2013/4.

Jelnyelvi interakciós jelenségek.

A diskurzuselemzés és konverzációelemzés eszköztárainak alkalmazási lehetőségei jelnyelvi vizsgálatokban

Mocsári Bernadett

A nyelvészeti konverzáció-elemzés és az azzal szoros összefüggésben álló diskurzus-elemzés eszközei lehetőséget adnak a nyelvi interakciók részletes vizsgálatára – azon belül is a résztvevők szándékainak feltárására. Bár mindkét módszer kvalitatív jellegű, a konverzáció-elemzés elsősorban a társalgás vizsgálatát célozza, a diskurzus-elemzés tárgya pedig a tágabb értelmű diskurzus, illetve az abban részt vevő személyek egymáshoz fűződő viszonya (Tátrai 2011). Ezek a szempontrendszerek a hangzó nyelvek vizsgálatán alapulnak, azonban eszköztáruk alkalmas lehet a jelnyelvi interakciók elemzésére is. Az előadás központi kérdése, hogy milyen formában alkalmazhatók, és milyen kihívások merülnek fel a vizuális-geszturális modalitásból adódóan.

Egy interakción belül számos szervezőerő működik. A megnyilatkozó személy folyamatosan pozicionálja magát a diskurzusban a nyelvi repertoárjából megjelenő megoldásai által, az interakció célja pedig a közös jelentésalkotás (Tannen 1993, Levinson 2006). Ezek a megoldások számos megközelítésben értelmezhetők, többek között a stílus (Bartha–Hámori 2021) és a diskurzustípusok (Tátrai 2011) dimenzióin keresztül, különös tekintettel arra, hogy milyen igazodási jelenségek merülnek fel a közös jelentéskonstruálás érdekében. A hangzó nyelven folyó interakciók nyelvi gyakorlatai is meglehetősen heterogén képet mutatnak, ez jelnyelven sincs másként – vizsgálatukban azonban a nyelv sajátosságából adódóan jóval több kihívás merül fel.

Bár a beszélt nyelvi interakciók is multimodálisak, jelnyelven a vizualitás sokkal nagyobb szerepet játszik a jelentésalkotásban. Ezt tükrözhetik az olyan sztereotipikusan emlegetett megnyilatkozói figyelemfelhívó stratégiák is, mint a dobogás, villanykapcsolás (térben egymástól távolabb elhelyezkedve), vagy egymás megérintése, kézemelés (térben egymáshoz közelebb) (Wilbur 2006).

Az interakcióban résztvevő személyek nyelvi háttere (pl. melyik siketiskolában tanult), közösségben betöltött szerepe (tolmács, siket szülők halló gyermeke, közösségszervezésben vállalt feladatkörei stb.) is fontos lehet az interakciós mintázatok alakulása során, kihathat a nyelvi repertoár felhasználási módjára. A nyelvi repertoár diskurzusban történő változatos, igazodó használata mintázatokba rendeződhet, amelyekhez egyes jelnyelvhasználó közösségekben attitűdök kapcsolódnak (Geraci et al. 2015, Stamp et al. 2014, Quinto-Pozos et al. 2020).

Az előadás jelnyelvi interakciók mélyebb megismerésére törekszik. Ez nemcsak szükséges ahhoz, hogy további kutatásokat megalapozva jobban megismerjük a magyar jelnyelv működését, de nélkülözhetetlen a tolmácsképzések, illetve a jelnyelvi nyelvvizsga anyagainak kidolgozásában is.

Irodalom

- Bartha Csilla – Hámori Ágnes 2021. Stílus a szociolingvisztikában, stílus a diskurzusban. Nyelvi variabilitás és társas jelentések a szociolingvisztika társas-konstruktivista stílusvizsgálataiban. In: Kontra Miklós – Borbély Anna (szerk.) 2021. *Tanulmányok a budapesti beszédről a Budapesti Szociolingvisztikai Interjú alapján*. Gondolat Kiadó, Budapest. 261–296.
- Geraci, Carlo – Bayley, Robert – Cardinaletti, Anna – Cecchetto, Carlo – Donati, Caterina 2015. Variation in Italian Sign Language (LIS): The case of wh-signs. *Linguistics* 53: 125–151.
- Levinson, Stephen C. – Enfield, Nicholas J. (eds.) 2006. *Roots of Human Sociality: Culture, Cognition and Interaction*. Routledge, London.
- Quinto-Pozos, David – de Quadros, Ronice Müller – Maynard, Blake 2020. Reference switching in sign and speech: grammatical and discourse features across modalities within signed-to-spoken language interpretation. *Revista Linguistica* 16.3: 274–310.
- Stamp, Rose – Schembri, Adam – Fenlon, Jordan – Rentelis, Ramas – Woll, Bencie – Cormier, Kearsy 2014. Lexical variation and change in British Sign Language. *PLoS One* 9(4), e94053.
- Tannen, Deborah 1993. The relativity of linguistic strategies. In: Tannen, Deborah (ed.) 1993. *Gender and conversational interaction*. Oxford University Press. 165–188.
- Tátrai Szilárd 2011. *Bevezetés a pragmatikába – Funkcionális kognitív megközelítés*. Tinta Kiadó, Budapest.
- Wilbur, Ronnie Bring 2006. Sign Language: Discourse and Pragmatics. In: Brown, Keith (ed.) 2006. *Encyclopedia of Language & Linguistics*. 303–307.

Belső többnyelvűség a kétnyelvű magyar szinkron tanulólexikográfiában

Nagy Illés

A lexikográfia mint nyelvészeti diszciplína a szótárkészítés gyakorlati tevékenységein kívül a szótárak és azok elkészítési módszereinek elméleti tanulmányozását is magába foglalja, amelyet a német nyelvből átvett *metalexikográfia* tudományág-meghatározás közelít meg legjobban (Fóris 2018: 35). A szótárak vizsgálata betekintést nyújt abba, hogy miként és mely módszerekkel mutatható be egy adott nyelv szókinése egy meghatározott lexikográfiai produktumban. Az előadás alapját képező kutatás a kétnyelvű szinkron lexikográfia kontextusában valósul meg, német–magyar vonatkozásban.

A vizsgálat a többnyelvűség, ezen belül is a belső többnyelvűség szótárakban történő megjelenését tárgyalja. A belső többnyelvűség egy nyelven belüli több nyelvváltozat meglétére utal (Rehbein 2014: 16), ennek következtében a nyelv nem zárt, homogén rendszernek, hanem különféle variánsokból felépülő poliszisztémának tekinthető (Vukosav 2022: 388), melynek értelmében egy adott nyelven belül számos párhuzamosan, egyidejűleg fennálló részszókincs határozható meg (Schlaefer 2002: 49). A szótárkészítés egyik fontos feladata, hogy ezeket a részszókinceseket beépítse a szótár makrostruktúrájába – azaz a lemmák (címszavak) egymás után felsorakoztatott együttesébe (Fóris 2020: 55) –, illetve ezeket megfelelő besorolással és (a mikrostruktúra szintjén) szemantikai információkkal lássa el.

Az előadás arra a kérdésre keres választ, hogy a belső többnyelvűség milyen mértékben és milyen nyelvváltozatokkal, avagy a nyelv mely alnyelveivel/résznyelveivel/alrendszereivel (Felder 2016: 9) nyilvánul meg egy adott szótár címszóálmányában. Ehhez Hessky Regina és Iker Bertalan *Német–magyar, magyar–német tanulószótár* (2022) c. munkája kerül megfigyelésre, szem előtt tartva azt a kérdést, hogy a nyelv belső diverzitása miként mutatkozik meg a nyelvtanulás céljára, illetve a nyelvtanulók célcsoportja számára megírt szótár struktúrájában, ezáltal a releváns lemmák milyen besorolásban részesülnek, valamint miként tükröződnek a terület lexikológiai kérdései alkalmazott kontextusban (a szótárirás szintjén) a kortárs, kétnyelvű, szinkron (német–magyar) (tanuló)lexikográfia egyik alapvető művében.

Módszertani szempontból a szótárban szereplő nyelvi rendszerek, nyelvváltozatok számszerűsítése történik meg, leginkább diagramok, táblázatok formájában, a kimutatásokhoz pedig a belső többnyelvűség ábrázolásával – többek között a vizsgált szótárban alkalmazott lemmaszelekcióval – kapcsolatban megfogalmazott előnyök és gyakorlati javaslatok társulnak.

A vizsgált szótár:

Hessky Regina – Iker Bertalan 2022. *Német–magyar, magyar–német tanulószótár*. Grimm Szótárak/Maxim Könyvkiadó, Szeged.

Irodalom

- Felder, Ekkehard 2016. *Einführung in die Varietätenlinguistik*. WBG Academic, Darmstadt.
- Fóris Ágota 2018. *Lexikológiai és lexikográfiai ismeretek magyar (mint idegen nyelv) tanároknak*. L'Harmattan, Budapest.
- Fóris Ágota 2020. *Lexikológiai és lexikográfiai ismeretek*. Budapest: L'Harmattan.
- Kellermeier-Rehbein, Birte 2014. *Plurizentrik. Einführung in die nationalen Varietäten des Deutschen*. Erich Schmidt, Berlin.
- Schlaefel, Michael 2002. *Lexikologie und Lexikographie*. Erich Schmidt, Berlin.

Az írott sajtó manipulációs kísérletei a különféle szövegszinteneken

Nagy Roland

Előadásomban szemléltetem, hogyan lehet pusztán szövegnyelvészeti módszerek segítségével kimutatni a hírszövegekben felbukkanó manipulációs kísérleteket. Az elemzés kiindulópontját Teun van Dijk holland szövegnyelvész munkássága jelenti, azon belül is a mikro- és makrostrukturális felosztással kapcsolatos megállapításai, valamint az újságcikkek szuperstrukturáját taglaló, *News as discourse* című kötete (van Dijk 1988). A tanulmány így beilleszkedik azon kutatások sorába, amelyek egyrészt általánosan is foglalkoznak a nyelvi manipuláció kérdéseivel (lásd Árvay 2003, Bárházi 2008), másrészt pedig a van Dijk-féle hírséma átrendezését a befolyásolás lehetséges eszközének tekintik (lásd Jakusné Harnos 2002, Lakić 2018, Abbas 2022).

Kutatásom fő hipotézise, hogy a nyelvi manipuláció mikro- és makrostrukturális szinten egyaránt kimutatható a tájékoztató műfajcsaládba sorolható szövegekben. Ezen állítás igazolására három szlovákiai magyar nyelvű napilap (*Új Szó*, *Körkép* és *Paraméter*) tevékenységét hasonlítottam össze. Egy kvalitatív jellegű szövegyszerkezeti elemzés keretében azt vizsgáltam, hogy az említett sajtótermékek milyen módon dolgozták fel a szlovák közmédia átalakításával kapcsolatos híreket 2024. március 12. és 15. között. A szövegtörzshöz összesen 12 hírszöveg került be.

A makrostrukturális elemzés során a hírszövegeket elsőként tartalmi egységekre osztottam (főként a bekezdések alapján), majd összepárosítottam őket a van Dijk-féle hírséma kategóriáival. Az így kapott szövegvázlatokat folyamatábrák segítségével vizuálisan is szemléltettem. Ezt követően összehasonlítottam a hírszövegek sémáit, és a komparatív elemzésből nyert következtetések alapján rámutattam a kategóriák hierarchikus átrendeződésére (például a *fő esemény* eltolására, az *értékelések* előtérbe helyezésére, a *szóbeli reakciók* láttatására), amelyek alkalmasak lehetnek az olvasók befolyásolására. A mikrostrukturális elemzés keretében pedig arra kerestem a választ, hogy bizonyos nyelvi elemek – például a pejoratív, rosszalló stílusértékű szavak – használata miért nem összeegyeztethető a sajtónyelvi stílussal, és ezen stílus-törések milyen formában alkalmasak a nyelvi manipulációra.

A kutatásom részben igazodik a hírsémákkal összefüggő eddigi vizsgálatokhoz, viszont annyiban eltér tőlük, hogy a korábbiaknál nagyobb figyelmet fordít a hírséma átalakulására, melyben elsősorban a nyelvi manipuláció lehetséges eszközét látja.

Irodalom

- Abbas, Ali Haif 2022. Politicizing the Pandemic: A Schemata Analysis of COVID-19 News in Two Selected Newspapers. *International Journal for the Semiotics of Law* 35/3: 883–902.
- Árvay Anett 2003. A manipuláció és a meggyőzés pragmatikája a magyar reklámszövegekben. *Általános Nyelvészeti Tanulmányok* XX: 11–35.

- Bárházi Eszter 2008. Manipuláció, valamint manipulációra alkalmas nyelvhasználati eszközök a sajtóreklámokban. *Magyar Nyelv* 104/4: 443–463.
- Jakusné Harnos Éva 2002. A nyomtatott sajtó hírei a diskurzuselemzés szemszögéből. A diskurzuselemzés alkalmazása a nyomtatott sajtó kutatásában. *Magyar Nyelvőr* 126/2: 142–156.
- Lakić, Igor 2018. Portraying refugees in British print media: the case of NATO airstrikes on Yugoslavia. *Círculo de Lingüística Aplicada a la Comunicación* 75/3: 191–214.
- Van Dijk, Teun 1988. *News as discourse*. Lawrence Erlbaum Associates, Hillsdale.

Az idegen nyelvi szorongás és nyelvi attitűd kapcsolata. Nyelvi önéletrajzok idegennyelv-elsajátításról és -használatról

Négyesi Regina Gréta

A kutatás az idegen nyelvi szorongás és nyelvi attitűd kapcsolatát vizsgálja az idegen nyelv elsajátítása és használata terén.

Az idegennyelv-tanulásban meghatározó tényező az idegen nyelvi szorongás (Horwitz et al. 1986), amely negatívan befolyásolja a teljesítményt és a haladást (MacIntyre 1999), mert gátolhatja, hogy az idegen nyelvi információ eljusson a nyelvelsajátításért felelős agyi területhez (Krashen 1982). Az idegen nyelvi szorongás stressz, idegesség és aggodalom érzése, amely az idegen nyelv elsajátításához kapcsolódik (MacIntyre 1999). Ez egy komplex jelenség, osztálytermi tanulás során tapasztalt önészlelések, hiedelmek, érzések és viselkedések összessége (Horwitz et al. 1986). Az idegen nyelvi szorongás vizsgálatában kulcsfontosságú a nyelvi attitűd is (Kiss 2002), mert hatással lehet a nyelvhasználatra.

A nyelvi attitűdöt formálhatják az idegennyelv-elsajátítási körülmények (nyelvtanulói és -használói háttér, motiváció), ezen tapasztalások elbeszéléséből leképezhető a nyelvhasználó egyéni „mentális nyelvi tájképe” (Müller 2024) és nyelvi önéletrajza. Ez összetett képet adhat a nyelvi attitűd és a nyelvi szorongás kapcsolatáról.

Kutatásomban 15 interjúalany mélyinterjú módszerrel felvett nyelvi önéletrajzát vizsgálom, az adatközlőket 3 csoportba osztva: 5 angolt, 5 európai viszonylatban elterjedtebb és 5 ritkább idegen nyelvet tanulót vizsgállok (l. Cseresnyési 2004).

A fentiek alapján hipotéziseim a következők:

1. Amennyiben a nyelvhasználó negatívan értékeli a saját idegennyelv-változatát, nagyobb eséllyel és erősebb fokú szorongást tapasztalhat az idegen nyelv használata során, mint azok, akiknek pozitívabb a nyelvi attitűdjük.
2. Ha a nyelvtanulónak célja, hogy magas szintű nyelvismeretre tegyen szert külső motivációtól vezérelten, hajlamosabb lehet szorongásra, mint azok, akik főként kedvtelésből tanulják a nyelvet, belső motivációs indíttatásra (vö. Bárdos 2000).
3. Kevésbé tapasztalhatnak szorongást azok, akik kisebb, ritkább nyelveket tanulnak, mert azok anyanyelvi beszélői elfogadottabbak a külföldi nyelvhasználókkal szemben.

A kutatásom eredményeitől, a dokumentált nyelvi önéletrajzoktól azt várom, hogy mélyebben feltárják az idegen nyelvi szorongás és nyelvi attitűd közötti összefüggéseket.

Irodalom

- Bárdos Jenő 2000. *Az idegen nyelvek tanításának elméleti alapjai és gyakorlata*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Cseresnyési László 2004. *Nyelvek és stratégiák avagy a nyelv antropológiája*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- Horwitz, Elaine K. – Horwitz, Michael B. – Cope, Joann 1986. Foreign language classroom anxiety. *The Modern language journal* 70(2): 125–132.
- Kiss Jenő 2002. *Társadalom és nyelvhasználat*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Krashen, Stephen 1982. *Principles and practice in second language acquisition*. Pergamon Press, Oxford.
- MacIntyre, Peter D. 1999. Language anxiety: A review of the research for language teachers. In: Young, Dolly J. 1999. *Affect in foreign language and second language learning: A practical guide to creating a lowanxiety classroom atmosphere*. 24–45.
- Müller Márta 2024. Magyar nyelvvel kapcsolatos narratívák nyelvi önéletrajzokban. Magyarországi kisebbségi német–magyar kétnyelvű beszélők attitűdjei és nyelvi ideológiái. *Magyar Nyelv* 2024/4: 385–408.

Magyarországi szlovák új beszélők nyelvi ideológiái és identitása

Osztroluczki Anett

Kutatásomban a magyarországi szlovák nemzetiséggel, azon belül is azokkal a magyarországi szlovák új beszélőkkel (O'Rourke–Ramallo 2013, Pujolar Cos 2022) foglalkozom, akik esetleg otthon, nagyszülőktől, dédszülőktől még hallhatták a szlovák nyelvet, azonban ténylegesen csak iskolában, formális keretek között sajátították el azt, jelenleg pedig aktív tagjai a közösségnek, ún. *nemzetiségi közvetítő* (Pachné Heltai 2017: 56) szerepet töltenek be.

A dolgozat alapjául szolgáló empirikus kutatás során elsődlegesen arra keresem a választ, hogy beszélhetünk-e új beszélőkről a magyarországi szlovákok vonatkozásában, és amennyiben igen,ők milyen gyakorlatokkal jellemezhetők, illetve hogy a nemzetiségi nyelvhasználatra és identitásokra fókuszáló beszélgetésekben hogyan határozzák meg magukat, hogyan vélekednek a közösséghez tartozásról (Bucholtz–Hall 2004). Érdekelt emellett a nyelvtanulás, nyelvi és egyéb viselkedési gyakorlatok ideológiai beágyazottsága, hogy milyen tényezők, ideológiák befolyásolják a magyarországi szlovák közösséghez, archaikus értékekhez, hagyományokhoz való kötődéseiket, illetve a metadiskurzus során mennyire próbálnak a felsorolt jelenségekhez közeledni, esetleg távolodni tőlük (Irvine–Gal 2000, Blommaert 2006, De Fina 2011).

A kutatáshoz öt félstrukturált interjút készítettem olyan magyarországi szlovákokkal, akik az Országos Szlovák Önkormányzat valamely intézményének jelenlegi vagy volt dolgozói, esetleg pedagógusok, nemzetiségi képviselők, a szlovák nyelvet pedig az iskolában sajátították el. Az eredmények tekintetében fontos szempont, hogy minden résztvevő különböző magyarországi szlovák településről származik, de jelenleg mindannyian Budapesten élnek. Emellett a kapott anyag heterogenitását erősítette, hogy egy résztvevő nem rendelkezik szlovák felmenőkkel, azonban aktív tagja a közösségnek, így az általa képviselt szemléletmód egy teljesen más nézőpontot hozott a kutatásba.

Az interjúk eredményeit áttekintve általánosságban elmondható, hogy a résztvevők számára – függetlenül attól, hogy hallhatták-e még a szülőket, nagyszülőket szlovákul beszélni vagy sem – az elsődleges nyelvszajátítás színtere az iskola, és a nyelvszajátításhoz kötődő tapasztalatok nagymértékben befolyásolják a közösséghez tartozás igényét. Megfigyelhető emellett, hogy az interjúk résztvevői a helyi értékekhez nehezebben tudnak már kötődni, identitásgyakorlataik elsősorban nem helyi hagyományok őrzéséhez kapcsolódnak, ennek köszönhetően a nem lokális nyelvváltozat válik közösségi identitásuk egyik nagyon fontos szimbólumává.

A kutatás egy új aspektusát térképezi fel a magyarországi szlovákságnak, mely segíthet megérteni a magyarországi szlovák fiatalok ideológiáit, ezen keresztül pedig identításkonstruálásaik gyakorlatait is.

Irodalom

- Blommaert, Jan 2006. *Language Ideology*. Elsevier, London.
- Bucholtz, Mary – Hall, Kira 2004. Language and Identity. In: Duranti, Alessandro (ed.) 2004. *A Companion to Linguistic Anthropology*. Blackwell Publishing Ltd., Malden. 369–394.
- De Fina, Anna 2011. Discourse and Identity. In: Van Dijk, Teun A. (ed.) 2011. *Discourse Studies. A multidisciplinary Introduction*. Second Edition. SAGE Publication Ltd., London. 263–282.
- Irvine, Judith T. – Gal, Susan 2000. Language ideology and linguistic differentiation. In: Kroskrity, Paul V. (ed.) 2000. *Regimes of language: Ideologies, politics, and identities*. School of American Research Press. 35–84.
- O'Rourke, Bernadette – Ramallo, Fernando 2013. Competing ideologies of linguistic authority amongst new speakers in contemporary Galicia. *Language in Society* 42: 287–305.
- Pachné Heltai Borbála 2017. *Nyelvcseré és szezonális migráció egy többnyelvű magyarországi közösségben. [Doktori értekezés.]* Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Budapest.
- Pujolar Cos, Joan. 2022. New speakers: New linguistic subjects. In: Slavkov, Nikolay – Melo-Pfeifer, Sílvia – Kerschhofer-Puhalo, Nadja (eds.) 2022. *The Changing Face of the "Native Speaker"*. De Gruyter Mouton, Berlin. 71–100.

Hasonló, mégis más: A hamis barátok kihívásai az angol–német nyelvtanulásban

Sedlák Fanni

Hazánkban a német nyelv pozíciója egyértelmű hanyatlást mutat az elmúlt évtizedekben, mely egy, már huzamosabb ideje tartó globális folyamatnak a következménye: az angol a világnyelv, és ezáltal jelentősége és presztízse vitathatatlanra vált. A Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján Szilvási-Bódis (2023: 129–135) megfigyelt egy természetes tanulószám-csökkenést: például az általános iskolások körében a német nyelvet tanuló diákok aránya 21%-ról 15%-ra csökkent az elmúlt 12 évben, míg az angol nyelvet tanulók aránya 47%-ról közel 61%-ra nőtt.

Az adatok alapján kijelenthető, hogy a német nyelv az elmúlt időszakban a második idegen nyelv státuszába szorult vissza az iskolákban, és számos diák mire elkezdi németül tanulni, már középhaladó szinten beszél angolul. A tanulók számára nemcsak a magyar–német, hanem az angol–német *hamis barátok* (*faux amis*) elsajátítása is fokozott kihívást jelenthet. A hamis barátok a nyelvközi interferencia jellegzetes esetei, amelyek a kontraszt hiányából fakadnak. Mindez a homogén gátlás jelenségével magyarázható: a beszélő a formai hasonlóság alapján feltételezi a jelentés és használhatóság teljes egyenértékűségét. Ezek a lexikai elemek grafológiai és/vagy fonetikai hasonlóságot mutatnak, azonban szemantikai eltérésekkel és különböző funkcionális-kommunikatív relevanciával rendelkezhetnek (Hessky 1999: 145). Beltrán (2005: 66) tanulmányában a *faux amis*-jelenséget a negatív nyelvközi hatások közé sorolta, melyek a nyelvtanulást akadályozó és hátráltató tényezők. Továbbá megállapította, hogy az ilyen jellegű hibák akár a hivatásos nyelvhasználókat is érinthetik, például az idegennyelv-tanárokat, fordítókat, tolmácsokat és újságírókat, akik mind az anyanyelvükben, mind az idegen nyelvben magas szintű nyelvtudással rendelkeznek.

Jelen kutatásom célja, hogy feltárjam, hogyan dolgozzák fel a magyar anyanyelvű, angolt magas szinten (B2+–C1) beszélő, németet A2–B1 szinten tanuló germanisztika minor szakos hallgatók a hamis barátokat angol–német viszonylatban. A vizsgálat során a résztvevőknek 15 magyar nyelvű mondatot kell angolra, majd németre fordítani. A mondatok célzottan olyan szavakat tartalmaztak, melyekben az angol és a német megfelelők hasonló alakúak, azonban eltérő jelentéssel bírnak (pl. *become*–*bekommen*). A fordítások során külön figyelmet szeretnék szentelni az olyan hibás német kifejezéseknek, melyek feltehetően az angol nyelv hatására keletkeznek.

Hipotézisek:

1. A magyar anyanyelvű, angolt magas szinten beszélő és németet második idegen nyelvként tanuló csoport számára interferencia-jelenséget okoznak az angol–német nyelvpárban jelenlévő hamis barátok.

2. A magyar anyanyelvű, angolt magas szinten beszélő és németet második idegen nyelvként tanuló csoport gyakran az angol szókincsére támaszkodva próbálja megadni a német megfelelőket, ami rendszeresen hibás lexikai döntésekhez vezethet.

Kutatásom fő célja annak bizonyítása, hogy a német mint második idegen nyelv tanulása során az angol nyelv erős interferenciát jelenthet. Vizsgálom továbbá az angol–német nyelvpárban előforduló hamis barátok magyar anyanyelvű tanulókra gyakorolt hatását. Az eredmények hozzájárulhatnak a nyelvoktatás módszertanának finomhangolásához, különösen a célzott lexikai tudatosság fejlesztéséhez.

Irodalom

- Beltrán, Manuel Rubén Chacón 2005. The effects of focus on form in the teaching of Spanish-English false friends. *Revista Española de Lingüística Aplicada* 17–18: 65–79.
- Hessky, Regina 1999. Am Rande des Wörterbuchschreibens: Falsche Freunde des Deutschen und Ungarischen. In: Kulcsár-Szabó, Ernő – Tarnói, László – Tverdota, György (eds.) 1999. *Berliner Beiträge zur Hungarologie* 11: 143–152.
- Szilvási-Bódis Zsuzsanna 2023. A német nyelv státuszának változása az oktatásban és az erősítése mellett szóló érvek. *Acta Carolus Robertus* 13(1): 129–135. <https://doi.org/10.33032/acr.4201>

A dekolonizációs gondolatiság kontextualizálása egy nyelvészeti etnográfiai kutatásban

Szakál Sára Rebeka

Előadásom két szemléletmódot ötvöz. A nyelvi és hatalmi struktúrák szerveződésének értelmezésében a dekolonizációs diskurzushoz kapcsolódik, a lokalitás és idiografikus tapasztalatok elemző és reflexív irányát pedig a nyelvészeti etnográfia által érvényesíti. Arra keresem a választ, hogy a dekolonizációs szemléletű fehér-ségi, rasszio-nyelvészeti koncepciók, köztük a többségi (*fehér*) hallgatózó alak (Flores–Rosa 2015) és *fehér* affektusok (Bucholtz 2019) megfeleltethetők-e az angolszász kontextusból kiragadva a kelet-közép-európai térségben. Bár a magyarországi többség és kisebbség viszonya nem írható le a globális déli függőségek; a fehér–fekete, gyarmatosító–gyarmatosított dichotómiák mentén, mivel a többségnek jelölt csoport a történelem során függőségi helyzetben volt a környező nagyhatalmakkal és birodalmakkal. A régiót azonban az „imperialista törekvések és a birodalmi eszmékhez való ragaszkodás mégis bekapcsolta abba a történelembe, amelyből a rasszizáló diskurzusok születtek” (Mark et al. 2024: 8, saját fordítás). Mindezen sajátosságokat szem előtt tartva különösen arra fókuszálok, hogy vajon a dekolonizációs keretrendszer szerint való gondolkodás formálja-e a társadalmi igényű párbeszéd és a sikeres nyelvi részvétel (pl. Stroud 2018) felé mozdulás lehetőségeit a globális délen túl is.

Kutatásom helyszíne Tiszavasvári, egy Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei kisváros, ahol egy háromoldalú (helyi roma – helyi nem roma – nem helyi) részvételi együttműködés jegyében egy nyelvészeti etnográfiai folyóirat, a *Duj Dzséne* – *Ketten* szerkesztése zajlik. Ennek az együttműködésnek (nem helyi) egyetemi résztvevőjeként havi-kéthavi rendszerességgel látogatok Tiszavasváribába, hogy részt vegyek a közös szerkesztőbizottsági munkában. Jelen előadásban a 2024 júniusában megjelent folyóirat első lapszámának válogatott szövegeit elemzem a dekolonizációs szemléletmód mentén. Rámutatok a mindennapi függőségi viszonyok verbális és nonverbális jelenlétére, a gyakorolt diskurzusstratégiákra, az affektív diskurzusok etikai korlátjaira és megingatásuk lehetőségére. Az elemzésekbe bevezetett fehér-ségi, rasszio-nyelvészeti fogalmakat összehangba helyezem a résztvevők megéléseivel, tapasztalataival, így elkerülve, hogy a dekolonizációs gondolatiság dekontextualizálva maradjon. Kutatásommal ahhoz törekszem hozzájárulni, hogy a nyelvi egyenlőtlenségek felismerhetővé és reflektálhatóvá váljanak Tiszavasváriban és a kelet-közép-európai régióban.

Irodalom

Bucholtz, Mary 2019. The public life of white affects. *Journal of Sociolinguistics* 23(5): 485–504. <https://doi.org/10.1111/josl.12392>

- Flores, Nelson – Rosa, Jonathan 2015. Undoing appropriateness: Raciolinguistic ideologies and language diversity in education. *Harvard Educational Review* 85: 149–171. <https://doi.org/10.17763/0017-8055.85.2.149>
- Mark, James – Imre, Anikó – Iacob, Bogdan C. – Baker, Catherine 2024. Introduction: racial disavowals – historicising whiteness in Central and Eastern Europe. In: Baker, Catherine – Iacob, Bogdan C. – Imre, Anikó – Mark, James (eds.) 2024. *Off white: Central and Eastern Europe and the global history of race*. Manchester University Press, Manchester. 1–30.
- Stroud, Christopher 2018. Linguistic citizenship. In: Lim, Lisa – Stroud, Christopher – Wee, Lionel (eds.) 2018. *The Multilingual Citizen. Towards a Politics of Language for Agency and Change*. Multilingual Matters, Bristol. 17–39.

A nyelvváltás mint diskurzusstratégia a tanári magyarázó megnyilatkozásokban a német nyelvi órán

Torbágyi Laura Krisztina

Az előadás célja a német mint idegen nyelvi óra kétnyelvű interakciós gyakorlatát vizsgáló kutatás bemutatása, különös tekintettel a tanári magyarázó megnyilatkozásokra. Az idegen nyelvi órákon a tanár főként a célnyelvű óravezetésre törekszik, ám megnyilatkozásaiban megfigyelhető az anyanyelv és a célnyelv egymásba ágyazódása (Tódor 2005). Az idegennyelv-tanár a tanulók idegennyelv-ismereti szintjének megfelelő mértékben anyanyelvi és célnyelvi elemeket is felvonultat a kommunikációjában. A sajátos kommunikációs mintázatokat mutató idegennyelv-órai kommunikációs kontextus vizsgálata hozzájárul a tanulók interkulturális és kommunikációs tudatosságának fejlesztéséhez (Budai 2010, Krumm 1977, Langacker 1987).

A tanári magyarázó megnyilatkozások összefüggéseit és sajátosságait diskurzus-elemzési, pragmatikai és nyelvpedagógiai szempontok alapján vizsgálom. Az előadás fókuszában a tanári magyarázatokban felismerhető kódkeverés diskurzusstratégiáinak elemzése áll (Antalné 2015, Üstünel 2016, Walsh 2006).

Az előadás hét német nyelvi tanóra videós elemzését veszi alapul, melyeket különböző mértékű tanítási tapasztalattal rendelkező nyelvtanárok tartottak budapesti középiskolákban. Az előadás bemutatja a tanári beszédfordulók főbb jellemzőit, kitér a tanári beszéd időtartamára, az anyanyelvi és idegen nyelvi megnyilatkozások arányára, valamint a tanári magyarázó megnyilatkozásokban a kódkeveréskor alkalmazott diskurzusstratégiákra is. A kutatás módszertanát a diskurzus-elemzés és a tanórákutatás módszertana alapján dolgoztam ki. A videós tanórafelvételek rögzítését szegmentálás és annotálás követte az ELAN transzkripciósszoftver (ELAN 2017. Linguistic Annotator Version: 5.2) alkalmazásával.

A videós tanóraelemzés alapján elmondható, hogy a tanári magyarázó megnyilatkozások különböző módszertani és pragmatikai funkciókkal bírnak, az idegen nyelvi tanóra kontextusában egyértelműsítő-jelentésadó szerepet töltenek be. A magyarázatok típusa lehet grammatikai, nyelvhasználati és kulturális. A grammatikai magyarázatok a nyelvtani szabályok bemutatására fókuszálnak, míg a kommunikatív magyarázatok a nyelvhasználati helyzeteket értelmezését, és ezáltal a kommunikációs tudatosság fejlesztését célozzák. A kulturális magyarázatok a célnyelvi ország szokásait ismertetik, a tanulók interkulturális tudatosságának fejlődését elősegítendő. A különböző típusú magyarázatokban a következő diskurzusstratégiákat vizsgálom: fordítás, előhívás, tanári kérdés, szóátadás, diskurzusjelölők használata, szimultán morféma-identifikáció (Király 2015, Schirm 2015, Tódor 2005). Az előadásban bemutatott kutatás célja a tanári kommunikációs tudatosság fejlesztése, különös tekintettel az idegennyelv-oktatás hatékonyságára.

Irodalom

- Antalné Szabó Ágnes 2015. Osztálytermi kommunikáció. In: Antalné Szabó Ágnes – Raátz Judit – Veszelszki Ágnes (szerk.) 2015. *Mozaikok a magyar nyelvről és a nyelvhasználatról. Segédkönyv az anyanyelvi kritériumvizsgálathoz*. Bölcsész- és Művészetpedagógiai Tananyagok 10. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest. 55–68.
- Király Flóra 2015. A beszédfordulók és szóátadások vizsgálata osztálytermi kontextusban. *Anyanyelv-pedagógia* VIII. évf. 1. szám.
<https://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=552> (utoljára megnyitva: 2025. 04. 22.)
- Budai László 2010. *Az anyanyelv változó szerepe az idegennyelv-oktatásban – Angol nyelvi példákkal*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Krumm, Hans-Jürgen 1979. *Sprachunterricht und Sprachlernforschung*. München.
- Langacker, Ronald W. 1987. *Foundation of Cognitive Grammar (Vol. 1). Theoretical Prerequisites*. Stanford University Press, Stanford.
- Schirm Anita 2015. A diskurzusjelölők az osztálytermi kommunikáció szövegtípusaiban. In: Antalné Szabó Ágnes – Major Éva (szerk.) 2015. *Tanóratervezés és tanóratutató. A magyar nyelv és irodalom, az idegen nyelvek és a művészetek műveltségi területén*. Bölcsész- és Művészetpedagógiai Kiadványok 10. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest. 49–66.
- Tódor Erika Mária 2005. A kódváltás és az aszimmetrikus kétnyelvűség nyelvpedagógiai összefüggései. *Magyar Pedagógia* 105(1): 41–58.
- Üstünel, Eda 2016. *EFL Classroom Code-Switching*. Palgrave Macmillan, London.
- Walsh, Steve 2006. *Investigating Classroom Discourse*. Taylor & Francis e-Library, New York.

A nyelvi képességek egyéni variabilitásának vizsgálata kísérletes módszerrel

Ugrin Bálint József

A nyelvi képességekben mutatókozó egyéni változatosság megértése kulcsfontosságú a nyelvhasználat és más kognitív funkciók kapcsolatának vizsgálatához (Kidd et al. 2018). Az egyik ilyen képesség a grammatikai érzékenység, amely lehetővé teszi a nyelvtani mintázatok felismerését (Llompert–Dąbrowska 2023). Ez elengedhetetlen a hatékony szóbeli kommunikációhoz, de egyéni eltéréseiről keveset tudunk. A kutatás fő kérdése arra vonatkozott, hogy milyen fokú a tapasztalható egyéni variabilitás a grammatikai érzékenységet tekintve, illetve hogyan jelenik meg ez a képesség a különböző nyelvi szinteken. Az egyéni különbségeket a magyar nyelv három szintjén vizsgáltuk: teljes mondatok, igei szerkezetek és főnévi csoportok. A magyar nyelv szintaktikai rugalmassága miatt az elfogadható szerkezetek közötti választást információszerkezeti és szemantikai tényezők is befolyásolhatják.

Három kísérleti feladatot fejlesztettünk ki: egy mondatalkotási, egy mondatértési és egy kollokációs preferenciatesztet. A mondatalkotási feladatban a résztvevőknek előre megadott mondatrészekből kellett természetes szórendű mondatokat alkotniuk. A mondatértési feladat az egyéni feldolgozási sebességet mérte különböző típusú argumentumszerkezetekben (l. Kizach et al. 2013), míg a kollokációs feladat azt vizsgálta, mennyire érzékenyek a résztvevők a gyakoribb szókapcsolatokra a hasonló jelentésű, ám ritkább szókapcsolatokkal szemben (l. Dąbrowska 2014).

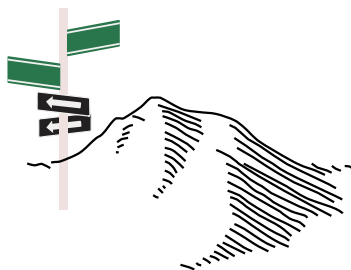
Ötven magyar anyanyelvű résztvevő (medián életkor: 20 év) vett részt a vizsgálatban, amelyért kurzuskreditet kaptak. Az előzetes eredmények eltérő változási mintázatokat mutattak a feladatok között. A mondatalkotási feladatban minimális egyéni eltérés volt tapasztalható a természetes szórendek előállításában, ami arra utal, hogy a résztvevők körében hasonló információszerkezeti minták preferenciája figyelhető meg. Ezzel szemben a mondatértési feladat jelentős egyéni különbségeket mutatott a feldolgozási időkben, amelyeket az argumentumok opcionálitása és gyakorisága befolyásolt. Hasonlóképpen a kollokációs feladat is eltéréseket mutatott a válaszokban, fokozatosan növekvő preferenciát jelezve a gyakoribb szókapcsolatok iránt.

Az eredmények arra utalnak, hogy a grammatikai érzékenység egyéni eltérései elsősorban a nyelvfeldolgozás során mutatkoznak meg, míg a nyelvi produkció inkább közös preferenciák szerint alakul (Kuperberg–Jaeger 2016). A kognitív és nyelvi tényezők hatásának feltárására még további kutatásokra van szükség.

Irodalom

Dąbrowska, Ewa 2014. Words that go together: Measuring individual differences in native speakers' knowledge of collocations. *The Mental Lexicon* 9(3): 401–418. <https://doi.org/10.1075/ml.9.3.02dab>

- Kidd, Evan – Donnelly, Seamus – Christiansen, Morten H. 2018. Individual Differences in Language Acquisition and Processing. *Trends in Cognitive Sciences* 22(2): Article 2. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2017.11.006>
- Kizach, Johannes – Nyvad, Anne Mette – Christensen, Ken Ramshøj 2013. Structure before Meaning: Sentence Processing, Plausibility, and Subcategorization. *PLoS ONE* 8(10): e76326. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0076326>
- Kuperberg, Gina R. – Jaeger, T. Florian 2016. What do we mean by prediction in language comprehension? *Language, Cognition and Neuroscience* 31(1): 32–59. <https://doi.org/10.1080/23273798.2015.1102299>
- Llompert, Miquel – Dąbrowska, Ewa 2023. “Foreign” language aptitude predicts individual differences in native grammatical proficiency. *Linguistics* 61(5): 1165–1193. <https://doi.org/10.1515/ling-2022-0009>

ELTE BTK

Alkalmazott Nyelvészeti és Fonetikai Tanszék

Alkalmazott nyelvészeti diákműhely